

ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΚΑΣΤΡΗΝΟΥ

Διευθυντοῦ τοῦ Δ' Δημοτικοῦ Σχολείου Ἐφομπόλεως καὶ βοηθοῦ
Ἐπιθεωρητοῦ Δημοτικῶν Σχολείων

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΤΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΤΑΞΕΩΝ
ΤΩΝ ΠΛΗΡΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

*Κατὰ τὸ ἐπίσημον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα
τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας*

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Μ. Σ. ΖΗΚΑΚΗ
ΠΕΣΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ—ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

1927

Ξενοφίας, β.
Μικαυλίδης
Ταίφος 21! Δημοτικού

ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΚΑΣΤΡΗΝΟΥ

Διευθυντοῦ τοῦ Δ' Δημοτ. Σχολείου Ἐρμούπολεως καὶ βοηθοῦ
Ἐπιθεωρητοῦ Δημοτικῶν Σχολείων,

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΤΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΤΑΞΕΩΝ ΤΩΝ ΠΑΙΡΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ,
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓ. ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Σ. ΖΗΚΑΚΗ

ΟΔΟΣ ΠΕΣΜΑΤΟΖΟΛΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

1927

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν σφραγίδα τοῦ ἐκ-
δότου.

Τύποις ΑΘ. Α. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ Στοά Σμιοπούλου

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

«Ἐν Ἐκκλησίαις εὐ-
λογεῖτε τὸν Θεόν».

Ἡ Λειτουργικὴ εἶνε μάθημα, τὸ ὁποῖον μᾶς διδάσκει ὅλα ὅσα ἀφοροῦν τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ. Τὰ ζητήματα αὐτὰ εἶνε τὰ ἑξῆς.

1) Ποῦ γίνεται ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ (ὁ ναὸς καὶ τὰ εὐρισκόμενα εἰς αὐτόν). 2) Ποῖοι εἶνε οἱ ἱεροὶ καιροὶ τῆς λειτουργίας (αἱ χριστιανικαὶ ἑορταὶ) καὶ 3) Ποῖοι εἶνε αἱ ἱεραὶ ἀκολουθίαι.

Ἡ σπουδαιότερα ἀκολουθία τῆς ἐκκλησίας μας εἶνε ἡ θεία λειτουργία, κατὰ τὴν ὅποیان ἱερολογεῖται καὶ τελεῖται τὸ ἀγιώτατον μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας, ἡ ἀνάμικτος δηλαδὴ θυσία καὶ τὸ δεῖπνον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τὰ συγχωρῶνται αἱ ἁμαρτίαι μας καὶ διὰ τὰ κληρονομήσωμεν τὴν αἰώνιαν ζωὴν. Ἀπὸ τὸ ὄνομα αὐτὸ τῆς λειτουργίας ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα τὸ μάθημα τῆς Λειτουργικῆς.

Κάθε χριστιανὸς πρέπει νὰ μάθῃ νὰ ἐννοῇ τὴν θείαν λειτουργίαν, διὰ τὰ παρακολουθῆ αὐτὴν νοερῶς καὶ μὲ συνειδησιν καὶ ὄχι μηχανικῶς, ὅπως δυστυχῶς συμβαίνει μὲ πολλοὺς ἀγγραμμάτους καὶ ἀπαιδεύτους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι νομίζουν ὅτι μὲ τὸ νὰ παρευρισκῶνται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἶνε ἐν τάξει ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ.

Α΄. ΟΙ ΙΕΡΟΙ ΤΟΠΟΙ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

1. — Ὁ ναός. Ῥυθμοὶ χριστιανικῶν ναῶν.

Ναὸς λέγεται ὁ τόπος, εἰς τὸν ὁποῖον συναθροίζονται πολλοὶ χριστιανοὶ καὶ κάμνουν μαζὶ τὴν προσευχὴν των εἰς τὸν Θεόν. Ὅπου δῆποτε καὶ ἂν εὐρίσκεται ἕκαστος χριστιανός, δύναται νὰ

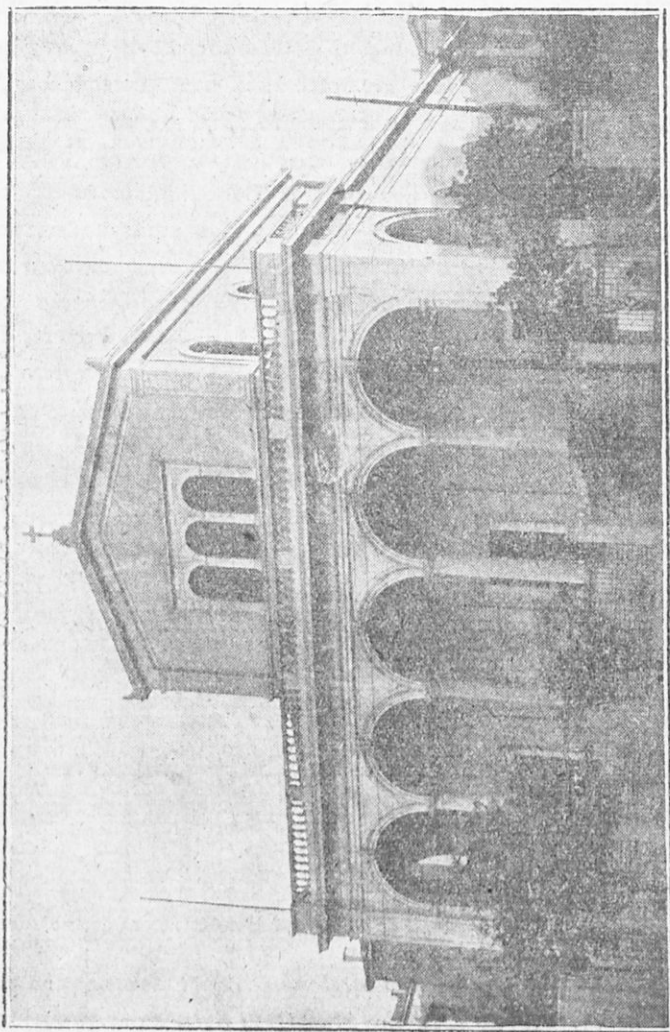
λατρεύη τὸν οὐράνιον Πατέρα καὶ εἰς ὅποιανδήποτε ὄραν, διότι ὁ Θεὸς εἶνε πανταχοῦ παρὼν εἰς κάθε στιγμήν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ προσευχή καὶ ἡ προσκύνησις πολλῶν χριστιανῶν μαζί εἶνε καλυτέρα καὶ ἐπιβλητικώτερα, διότι διεγείρεται τὸ συναίσθημα τῆς ἀδελφότητος, κάθε δὲ χριστιανὸς μόνος του δὲν δύναται νὰ κάμνη τὰς μεγαλοπρεπεῖς καὶ ὑψηλὰς ἀκολουθίας τῆς ἐκκλησίας μας, δι' αὐτὸ ἐγίναν οἱ ναοί, οἱ ὁποῖοι λέγονται καὶ Ἐκκλησίαι. Ἐκκλησία σημαίνει συνάθροισιν πολλῶν ἀνθρώπων. Ἐκτὸς τῆς ἀδελφοποιήσεως τῶν συμπροσευχομένων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν κοινὸν τὸν οὐράνιον Πατέρα, εἰς τοὺς ναοὺς τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας καὶ κηρύσσεται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ.

Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ συνηθροίζοντο καὶ ἔκαμον τὴν προσευχήν των συνήθως εἰς οἰκίας ἰδιωτικὰς. Ἀπὸ τὸν τρίτον ὄμως αἰῶνα ἤρχισαν νὰ κτίζουν ναοὺς. Ἐπειδὴ ὄμως κατεδίωκον αὐτοὺς οἱ εἰδωλολάτραι καὶ οἱ ἔθνικοι καὶ ἐκρήμνιζον τοὺς ναοὺς των, κατέφευγον εἰς τὰς κατακόμβας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν σκοτεινὰ σπήλαια μέσα εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐκεῖ προσήρχοντο. Τοιαῦται κατακόμβαι εὑρίσκονται ἀκόμη καὶ τώρα εἰς τὴν Ρώμην τῆς Ἰταλίας, εἰς τὴν νήσον Μήλον τῶν Κυκλάδων καὶ ἀλλαχοῦ. Κατὰ τοὺς χρόνους λοιπὸν τῶν διωγμῶν οἱ χριστιανοὶ μὲ χιλιάς προφυλάξεις καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξετέλουν τὰ θρησκευτικὰ των καθήκοντα.

Κατὰ τὸ ἔτος 313 μ. Χ. αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων ἦτο ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, ὁ ὁποῖος ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς χριστιανοὺς νὰ λατρεύουν τὸν Θεὸν ἐλευθέρως, κατέστησε δὲ μὲ διάταγμα τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ὡς ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους. Ὅχι δὲ μόνον αὐτὸ ἔκαμεν ὁ φιλόχριστος καὶ εὐσεβέστατος αὐτὸς αὐτοκράτωρ, ἀλλὰ καὶ ἐφρόντισε νὰ κτισθοῦν πολλοὶ ναοί, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μεγαλοπρεπέστεροι ἦσαν οἱ ναοὶ τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐπίσης καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀναστάσεως εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἐκτίσθη ὑπ' αὐτοῦ, κατόπιν τῆς μεγάλης ἐπιθυμίας τῆς εὐσεβοῦς μητρὸς του Ἁγίας Ἑλένης.

Οἱ ναοὶ αὗτοι ἦσαν κτίρια τετράγωνα ἐπιμήκη, τὰ ὁποῖα εἶχον

καπέγην ξυλίνην καὶ διηροῦντο κατὰ μῆκος εἰς τρία, μερικὰς δὲ φο-

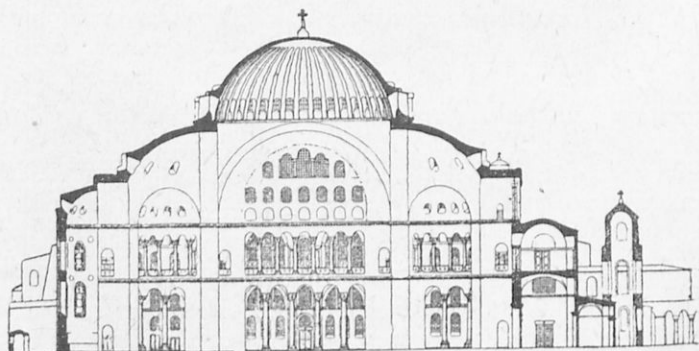

Ναὸς Ἁγ. Διονυσίου τῶν καθολικῶν ἐν Ἀθήναις. (Ρυθμὸς Βασιλικῆς).

ρὰς καὶ πέντε μέρη. Τὰ μέρη αὐτὰ ἐλέγοντο στοαὶ καὶ ἐστηρίζοντο ἐπάνω εἰς στήλας. Ἀπὸ τὰς στοὰς αὐτὰς ἡ μεσαία ἦτο διπλασία

κατὰ τὴν ἑκτασιν ἀπ' ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἔκειντο παραπλεύρως καὶ κατέληγεν εἰς ἡμικύκλιον. Ἡ εἰσοδος γενικῶς εἰς τοὺς ναοὺς ὄλων τῶν ρυθμῶν ἦτο ἀπὸ τὰς δυσμᾶς, τὸ δὲ θυσιαστήριον ἢ ἅγιον Βῆμα ἦτο ἐστραμμένον πρὸς ἀνατολάς, διότι κατὰ τοὺς Πατέρας καὶ Διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας ὁ Θεὸς εἶνε τὸ ἀληθινὸν φῶς, σύμβολον δὲ αὐτοῦ εἶνε τὸ ἀπὸ τὰς ἀνατολάς ἐρχόμενον φυσικὸν φῶς. Οἱ ἀνωτέρω ναοὶ μὲ τὰς στοὰς ἦσαν ρυθμοῦ Βασιλικῆς, διότι εἰς τὴν Ρώμην ὠνομάζετο πᾶν κτίριον, τὸ ὁποῖον εἶχε στοὰς καὶ στήλας, Βασιλική. Ὅλοι οἱ ναοὶ τῶν πρώτων χρόνων ἐκτίζοντο μὲ τὸν ρυθμὸν αὐτόν. Αἱ μέχρι τῶρα σωζόμεναι ἀρχαῖαι χριστιανικαὶ Βασιλικαὶ εἶνε ἡ τοῦ ἀποστόλου Παύλου εἰς τὴν Ρώμην, ἡ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἡ τῆς Βηθλεὲμ εἰς τὴν Παλαιστίνην, ἀπὸ δὲ τοὺς νεωτέρους ναοὺς εἰς τὸν ρυθμὸν αὐτὸν ἀνήκουν οἱ ναοὶ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τῶν Καθολικῶν, τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς εἰς τὰς Ἀθήνας.

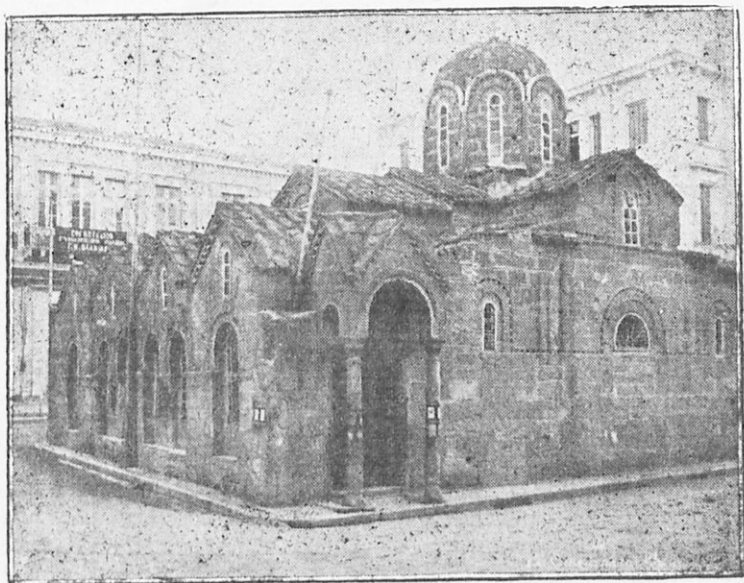
Κατὰ τὸν ἕτον αἰῶνα αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους ἦτα.

Ὁ ναὸς τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπως ἦτο παλαιά.

ὁ Ἰουστινιανός, ὁ ὁποῖος ἔκτισε νέον ναὸν τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ ἐπάνω εἰς τὸν καέντα κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα παλαιὸν τοιοῦτον, ὁ ὁποῖος εἶχε κτισθῆ ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, μὲ ἄλλον ρυθμὸν, ὁ ὁποῖος λέγεται βυζαντινός. Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς εἶνε ὁ μεγαλοπρεπέστερος ἀπ' ὅλους, οἱ περισσότεροι δὲ ναοὶ σήμερον κτίζονται μὲ

τὸ ρυθμὸν αὐτόν. Οἱ ναοί, οἱ ὅποιοι εἶνε ἐκτισμένοι μὲ τὸν ρυθμὸν αὐτὸν ἔχουν τὸ σχῆμα σταυροῦ, εἰς δὲ τὴν ἡμέσῃ αὐτῶν ὑψώνεται ὁ θόλος, ὁ ὅποιος λέγεται καὶ τροῦλλος. Μὲ τὸν ρυθμὸν αὐτὸν εἶνε ἐκτισμένοι πολλοὶ ἀρχαῖοι ναοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ περιφημότεροι εἶνε τοῦ Δαφνίου, τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου, δεξιὰ τῆς Μητροπόλεως, τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου, τῆς Καπνικαρέας, τῆς Ὁμορφοεκκλησιᾶς κλπ. εἰς τὰς Ἀθήνας, τοῦ

Ναὸς Καπνικαρέας Ἀθηνῶν. (Ρυθμὸς Βυζαντινός).

Ἁγίου Γεωργίου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ πολλοὶ ἄλλοι βυζαντινακῆς ἐποχῆς.

Τὰ συστατικὰ μέρη τῶν χριστιανικῶν ναῶν ἦσαν τρία, διότι τὸ χριστιανικὸν πλήρωμα διηγεῖτο εἰς τρεῖς τάξεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ τελευταία ἦτο ἡ τῶν κατηχουμένων, μεσαία ἡ τῶν πιστῶν καὶ πρώτη ἡ τῶν κληρικῶν. Καὶ κατηχούμενοι μὲν ἐλέγοντο εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησίαν ὅσοι ἤτοιμάζοντο διὰ κατηχήσεως, δηλαδὴ τῆς

θεμελιώδους διδασκαλίας τῆς χριστιανικῆς πίστεως, εἰς τὴν παλιγγενεσίαν διὰ τοῦ βαπτίσματος. Οἱ κατηχούμενοι αὐτοὶ ἦσαν διαφόρων βαθμῶν, ἀνήκε δὲ εἰς αὐτούς, ὅταν ἐτελείτο ἡ θεία λατρεία, προπάντων ὁ πρόναος. Μαζὶ μὲ τοὺς κατηχουμένους παρίσταντο καὶ ὅσοι μετενόουν δημοσίᾳ διὰ τὰ βαρέα καὶ σκανδαλώδη ἁμαρτήματα τῶν, καθὼς καὶ οἱ δαιμονιζόμενοι.

Πιστοὶ δὲ ἐλέγοντο οἱ τέλειοι χριστιανοί, δηλαδὴ ὅσοι εἶχον

Ναὸς γοθικοῦ ρυθμοῦ.

διδαχθῆ τὰς θεμελιώδεις τοῦ χριστιανισμοῦ ἀληθείας καὶ εἶχον ἀναγεννηθῆ διὰ τοῦ βαπτίσματος, οἱ ὅποιοι παρίσταντο ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς θείας λειτουργίας εἰς τὸν κυρίως λεγόμενον ναόν.

Ἀπὸ τοὺς πιστοὺς πάλιν ἐχωρίζοντο ὡς διδάσκαλοι καὶ ἱεροουργοὶ καὶ κυβερνήται τῆς ἐκκλησίας οἱ κληρικοί, εἰς τοὺς ὁποίους ἦτο ἀφιερωμένον τὸ ἅγιον βῆμα.

Ἀπὸ τὸν 11ον αἰῶνα εὐρέθη εἰς τὴν Γαλλίαν νέος ρυθμός, ὁ ὅποιος διακρίνεται ἀπὸ τὸ τρίγωνικὸν σχῆμα ὄλων τῶν μερῶν ἀντι

τοῦ ἡμικυκλίου καὶ ἀπὸ τὸν μικρὸν θόλον, ὁ ὁποῖος καταλήγει εἰς ὄξύ. Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ὠνομάσθη γοθθικός, ἐσφαλμένως ἕμως, διότι ἐνόμισαν τότε ὅτι πρῶτοι οἱ Γότθοι ἐφευρόν αὐτόν. Ὁ Δόμος (μητρόπολις) τῆς Κολωνίας, ὁ ὁποῖος ἐκτίσθη κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα, εἶνε τοῦ ρυθμοῦ αὐτοῦ καὶ φημίζεται διὰ τὴν ὠραιότητά του καὶ τὸ μέγεθος. Μὲ τὸν ἴδιον ρυθμὸν, ἀλλ' εἰς μικρογραφίαν, εἶνε ἐκτισμένος εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ ναὸς τῶν Ἀγγλικανῶν, ἀπέναντι τῆς εἰσόδου τοῦ Ζαππείου.

Τέλος ἀπὸ τὸν 15ον αἰῶνα ἤρχισαν εἰς τὴν Ἰταλίαν νὰ κτίζουσι ναοὺς κατὰ τὸν ρυθμὸν τῆς ἀναγεννήσεως, ὁ ὁποῖος εἶνε μίγμα τῆς Βασιλικῆς καὶ τοῦ βυζαντινοῦ ρυθμοῦ. Κατὰ τὸν ρυθμὸν αὐτὸν ἐκτίσθη εἰς τὴν Ρώμην ὁ περίφημος ναὸς τοῦ ἁγίου Πέτρου, τοῦ ὁποῦ ἡ ἀνοιχοδόμησις διήρκεσεν 120 ἔτη.

2.— Πῶς εἶνε διηροημένη καὶ τὶ περιέχει ἐκάστη ἐκκλησία.

Αἱ νεώτεροι χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι δὲν εἶνε χωρισμέναι εἰς τρία μέρη, ὅπως ἦσαν αἱ ἀρχαῖαι, περὶ τῶν ὁποίων ἀνεφέραμεν, ἀλλ' εἰς δύο. τὰ ἐξῆς· εἰς τὸν κυρίως ναόν, ὅπου μένει ὁ λαὸς καὶ εἰς τὸ ἅγιον βῆμα ἢ ἱερόν. ὅπου λειτουργοῦσι οἱ ἱερεῖς.

Ὅταν εἰσερχώμεθα εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον παρατηροῦμεν πρὸς τὴν ἀνατολήν, εἶνε τὸ εἰκονοστάσιον, διὰ τοῦ ὁποῦ χωρίζεται ἡ ὅλη ἐκκλησία εἰς τὰ δύο μέρη. Τὸ εἰκονοστάσιον κατασκευάζεται ἀπὸ ξύλον ἢ μάρμαρον. Εἰς αὐτὸ στηρίζονται αἱ ἅγιοι εἰκόνες τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τοῦ ἁγίου πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποῦ εἶνε ἐκτισμένη ἡ ἐκκλησία καὶ ἄλλων ἁγίων.

Μέσα εἰς τὸν κυρίως ναὸν βλέπομεν τὰ ἐξῆς :

1) Τὸν ἄμβωνα, ὁ ὁποῖος εἶνε τοποθετημένος εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ ναοῦ καὶ ἀκριβῶς εἰς τὴν μέσην. Ἀπὸ τὸν ἄμβωνα ἀναγι-

νώσκει τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον ὁ διάκονος καὶ κηρύττει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ὁ ἱεροκλήρυξ.

2) Τὸν δεσποτικὸν θρόνον, ὁ ὁποῖος εἶνε ἀπέναντι ἀκριβῶς τοῦ ἄμβωνος καὶ ὅπου μένει ὁ μητροπολίτης ἢ ἐπίσκοπος.

3) Τὰ ἀναλόγια, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται πλησίον τοῦ εἰκονοστασίου καὶ ὅπου οἱ ἀναγνώσται καὶ οἱ ἱεροφάλται θέτουν καὶ φυλάσσουν τὰ ἱερὰ βιβλία τῆς ἐκκλησίας καὶ

4) Τὸν γυναικωνίτην, ὁ ὁποῖος εἶναι ὑπερῶν καὶ ὅπου μένουν κατὰ τὴν λειτουργίαν αἱ γυναῖκες.

Εἰς τὸ ἱερὸν ἢ ἅγιον βῆμα ὑπάρχουν τὰ ἑξῆς :

1) Ἡ ἁγία τράπεζα, ἡ ὁποία εἶνε λιθίνη καὶ στηρίζεται ἐπάνω εἰς ἓνα στύλον ἢ τέσσαρας. Ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης, ἡ ὁποία σκεπάζεται μετὰ διάφορα καλύμματα, τίθεται τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, εἰς δὲ τὰ πλάγια εὐρίσκονται δύο πολύφωτα κηροπήγια. Εἰς τὸ μέσον αὐτῆς τοποθετεῖται τὸ ἄρτοφόριον, εἰς τὸ ὁποῖον φυλάσσεται ἅγιος ἄρτος δι' ὀλόκληρον τὸ ἔτος, ἡγιασμένος κατὰ τὴν Μεγάλην Πέμπτην. Ὁ ἅγιος αὐτὸς ἄρτος χρησιμεύει διὰ τὴν θείαν μετάληψιν τῶν ἐτοιμοθανάτων, τὴν ὁποίαν προσφέρει ἡ φιλόστοργος μήτηρ Ἐκκλησία ὡς τὸ τελευταῖον ἐφόδιον πρὸς ἄφειν ἁμαρτιῶν.

Εἰς τὴν μέσην τῆς ἁγίας τραπέζης ὑπάρχει κοίλωμα μικρὸν, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ τίθεται θήκη ἀργυρᾶ· μέσα εἰς αὐτὴν τίθενται ὄγια λείψανα διὰ νὰ φαίνεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἰδρῦθη καὶ ἔμεινεν ἀκλόνητος διὰ τοῦ αἵματος, τῶν μόχθων καὶ κόπων, τοῦ ἱεροῦ ζήλου καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως τῶν ἁγίων τῆς. Χωρὶς ἐγκαινισμὸν δὲν δύναται νὰ λειτουργήσῃ νέα Ἐκκλησία· διὰ τοῦτο ὁ ἀρμόδιος ἐπίσκοπος ἐγκαινιάζει αὐτὴν, ἀγιάζων τὴν ἁγίαν τράπεζαν. Δύναται ὁμοίως νὰ γίνῃ θεία λειτουργία καὶ εἰς μικρὰς ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν ἐγκαινισθῆ, καθὼς καὶ εἰς πλοῖα καὶ στρατόπεδα, χωρὶς ἁγίαν τράπεζαν ἡγιασμένην, διὰ τοῦ ἀντιμνησίου. Ἡ λέξις ἀντιμνησίον σημαίνει ἀντιτραπέζιον καὶ ἀναλογεῖ πρὸς τὸ φορητὸν θυσιαστήριον τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον ὁμοίως κατασκευάζεται εἰς αὐτὴν ἐκ λίθων. Σύγκειται δὲ αὐτὸ ἀπὸ τετραγωνικὸν ὕψοςμα ἐκ λινοῦ ἢ μετάξης, ἐπὶ τοῦ ὁποῦ εἰκονίζεται ἡ

ταφή τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐντὸς τοῦ ἀντιμηναίου εὐ-
ρισκονται ἅγια λείψανα μαρτύρων.

2) Τὸ παρατρέπεζον ἢ ἅγια πρόθεσις, τὸ ὅποσον εἶνε μικρὰ
τρέπεζα, κειμένη πλησίον τῆς ἁγίας τραπέζης ἐξ ἀριστερῶν τῆς
πρὸς βορρᾶν. Ἐπάνω εἰς αὐτὸ γίνεται ἡ προσκομιδὴ τῶν τιμίων δώ-
ρων, τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ὅπου ταῦτα φυλάσσονται, ἕως ὅτου
γίνῃ ἡ ἐξοδος αὐτῶν, μετὰ τὴν ὁποῖαν τοποθετοῦνται ἐπὶ τῆς Ἁγίας
Τραπέζης. Ἐνθυμίζει δὲ ἡ ἅγια πρόθεσις τῶν χριστιανικῶν ναῶν
τὴν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Π. Διαθήκης χρυσὴν τράπεζαν, ἐπάνω εἰς τὴν
ὁποῖαν ἔκειντο οἱ ἄρτοι τῆς προθέσεως.

3) Τὸ σκευοφυλάκιον ἢ Διακονικὸν τοῦ βήματος, τὸ ὅποσον εἶνε
ἐρμάριον δεξιὰ καὶ πρὸς νότον τῆς ἁγίας τραπέζης, εἰς τὸ ὅποσον
φυλάσσονται διάφορα ἱερὰ σκεύη τῆς ἐκκλησίας καὶ τὰ ἄμφια τῶν
ἱερέων, τῶν ὁποῶν τὴν ἐπιμέλειαν ἔχουν οἱ διάκονοι. Εἰς τὰς με-
γάλας ἐκκλησίας ὑπάρχουν δωμάτια, εἰς τὰ ὅποια φυλάσσονται αὐτά.

4) Εἰς μερικὰς ἐκκλησίας ὑπάρχει καὶ τὸ σύνθρονον, τὸ ὅποσον
ἀποτελεῖται ἀπὸ ξυλίνους ἢ μαρμαρίνους θρόνους, ὅπισθεν τῆς
Ἁγίας Τραπέζης. Λέγεται δὲ σύνθρονον, διότι οἱ θρόνοι αὐτεῖ κείν-
ται πλησίον ἀλλήλων. Εἰς τοὺς θρόνους κάθηνται καὶ ἀναπαύονται
οἱ κληρικοί, ὅταν ἀναγινώσκονται προφητεῖαι ἢ ψαλμοί. Ἡ μη-
τρόπολις τῶν Ἀθηνῶν ἔχει σύνθρονον, τὸ ὅποσον ἀποτελεῖται ἀπὸ
5 μαρμαρίνους θρόνους, εἰς τοὺς ὁποῖους κάθηνται τὰ μέλη τῆς Ἱε-
ραῆς Συνόδου, ὅταν λειτουργοῦν εἰς ἐπισήμους περιστάσεις.

Ὅταν ἐξερχώμεθα ἀπὸ τὸν κυρίως ναόν, εὐρισκόμεθα εἰς τὸ
Πρόπυλον, τὸ ὅποσον εἶνε τὸ πρὸ τῆς ἐκκλησίας μικρὸν ὑπόστε-
γον. Λέγεται αὐτὸ καὶ νάρθηξ, ἐνῶ, ὡς εἶπομεν προηγουμένως,
κυρίως νάρθηξ εἰς τὰς ἀρχαίας ἐκκλησίας ἦτο ὁ μεταξὺ τοῦ κυρίως
ναοῦ καὶ τοῦ προπύλου χώρος. Σήμερον κατηργήθη ὁ νάρθηξ καὶ
ἔμεινε τὸ πρόπυλον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἐλλείπει ἀπὸ πολλὰς νέας ἐκ-
κλησίας. Ἄλλοτε εἰς τὸ πρόπυλον ὑπῆρχε βρύσις, εἰς τὴν ὁποῖαν
ἐνίπτοντο οἱ εἰσερχόμενοι πιστοί. Ἡ καθαριότης ἐσυμβόλιζε τὴν
πνευματικὴν ἀγνότητα αὐτῶν. Εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας εἰς

τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπῆρχε βρύσις μαρμαρίνη καλλιτεχνική, ἄνωθεν τῆς ὁποίας ἦτο γεγραμμένη ἡ περίφημος ἐπιγραφή :

ΝΙΨΟΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ΟΨΙΝ,

ἡ ὁποία δύναται νὰ ἀναγνωσθῆ καὶ ἀντιστρόφως.

3. Τὰ διὰ τὴν θείαν εὐχάριστιαν ἱερὰ σκεύη.

Τὰ κατ' ἐξοχὴν λεγόμενα ἱερὰ σκεύη χρησιμεύουν κατὰ τὴν τέλει καὶ μετάδοσιν τῆς θείας εὐχαριστίας καὶ εἶνε τὰ ἑξῆς :

1) Ὁ ἅγιος δίσκος, ὁ ὁποῖος παριστᾷ ἄλλοτε τὴν νεκρικὴν κλίνην, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκηδεύθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ὑπὸ τοῦ Ἰωσήφ καὶ τοῦ Νικοδήμου καὶ ἄλλοτε τὴν φάτνην τῆς Βηθλεέμ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη καὶ ἐσπαργανώθη οὗτος. Κατασκευάζεται δὲ ἀπὸ ἄργυρον καὶ τίθεται εἰς αὐτὸν ὁ ἅγιος ἄρτος.

2) Τὸ ἅγιον ποτήριον, τὸ ὁποῖον κατασκευάζεται ἀπὸ ἄργυρον καὶ χρυσὸν καὶ συνήθως εἶνε καλλωπισμένον μὲ πολυτίμους λίθους. Ἐντὸς αὐτοῦ φυλάσσεται οἶνος καὶ ὕδωρ, δηλαδὴ τὸ ἅγιον καὶ τίμιον αἷμα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Τὸ ἅγιον ποτήριον ὑπενθυμίζει τὸ ποτήριον, τὸ ὁποῖον μετεχειρίσθη ὁ Χριστός κατὰ τὸν μυστικὸν δεῖπνον πρὸ τῆς σταυρώσεώς του.

3) Ἡ λόγχη, ἡ ὁποία εἶνε μαχαίριδιον, διὰ τοῦ ὁποίου κόπτει ὁ ἱερεὺς τὸν ἄρτον εἰς τεμάχια κατὰ τὴν προσκομιδὴν καὶ ἐξάγει τὰς μερίδας. Συμβολίζει δὲ αὕτη τὴν λόγχην, διὰ τῆς ὁποίας στρατιώτης ἐκέντησε τὴν πλευρὰν τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ὅποτε ἐξῆλθεν ἐκ τῆς πληγῆς αἷμα καὶ ὕδωρ.

4) Ὁ ἀστερίσκος, ὁ ὁποῖος εἶνε σταυρὸς μὲ 4 καμπυλωτὰ σκέλη καὶ ἀποτελεῖ ἀστέρα. Ἐπάνω εἰς αὐτὸν τίθεται τὸ κάλυμμα τοῦ δίσκου, διὰ νὰ μὴν ἐγγίξῃ αὐτὸ τὸν ἅγιον ἄρτον καὶ τὰς μερίδας. Συμβολίζει δὲ τὸν ἀστέρα, τὸν ὁποῖον εἶδον οἱ μάγοι εἰς τὰς Ἀνατολάς καὶ μὲ τὸν ὁποῖον ὠδηγήθησαν εἰς τὸ σπήλαιον, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Χριστός.

5) Ὁ ἄηρ. Τοῦτο εἶνε τετράγωνον κάλυμμα ἐκ μετάξης ἢ λινοῦ χρυσοῦφαντον, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει διὰ νὰ σκεπάζῃ μαζὶ καὶ

τὸν δίσκον καὶ τὸ ἅγιον ποτήριον, τὰ ὅποια ὁ ἱερεὺς μετὰ τὴν προετοιμασίαν τῶν τιμῶν δώρων σκεπάζει πρῶτον μὲ ἄλλα μικροτέρα καλύμματα, χωριστὰ τὸ καθέν. Συμβολίζει δὲ ὁ ἄηρ τὴν νεκρικὴν σινδόνα, μὲ τὴν ὅποιαν ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ περιετύλιξε τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ ἐνεταφίασεν αὐτό, ἀφ' οὗ κατεδιβάσθη τοῦτο ἀπὸ τὸν σταυρόν.

6) Τὸ ζέον. Τοῦτο εἶνε μετάλλινον δοχεῖον, ἐντὸς τοῦ οὐλοῦ φέρεται θερμὸν ὕδωρ, διὰ νὰ ἐγχυθῆ πρὸ τῆς ἁγίας μεταλήψεως εἰς τὸ ἅγιον ποτήριον, εἰς τὸ ὅποτον ῥίπτεται καὶ οἶνος. Συμβολίζει δὲ τὸ θερμὸν αἷμα καὶ ὕδωρ, τὰ ὅποια ἔτρεξαν, ὅταν ὁ στρατιώτης ἐκέντησε τὴν πλευρὰν τοῦ Σωτῆρος.

7) Ἡ λαβίς, ἡ ὅποια εἶνε τὸ κοχλιάριον, μὲ τὸ ὅποτον ὁ ἱερεὺς μεταδίδει εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν θείαν κοινωνίαν ἀπὸ τοῦ ἁγίου ποτήριον. Συμβολίζει δὲ αὕτη τὴν λαβίδα ἐκελενην, διὰ τῆς ὁποίας ἐν ἀπὸ τὰ ἐξαπτέρυγα Σεραφεῖμ, ἀφ' οὗ ἔλαβεν ἄνθρακα πυρὸς ἀπὸ τοῦ θυσιαστήριον τοῦ ἱεροῦ, ἀκούμωσεν εἰς τὸ στόμα τοῦ προφήτου Ἡσαΐου, διὰ νὰ ἀφαιρεθοῦν αἱ ἀνομίαι καὶ καθαρισθοῦν αἱ ἁμαρτίαι του. Τὴν λαβίδα κατὰ τὴν παράδοσιν εἰσήγαγεν ὁ ἱερεὺς Χρυσόστομος, πρὸ αὐτοῦ δὲ καὶ ὁ λαὸς μετελάμβανε τακτικῶς τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ὅπως μέχρι τῆς σήμερον μεταλαμβάνουν οἱ ἱερεῖς.

8) Ὁ σπόγγος, μὲ τὸν ὅποτον καθαρίζει ὁ ἱερεὺς τὸν ἅγιον δίσκον καὶ

9) Ἡ μούσα, ἡ ὅποια εἶνε λεπτότερος σπόγγος, διὰ τοῦ ὀποίου σφογγίζει ὁ ἱερεὺς τὸ ἅγιον ποτήριον. Συμβολίζει δὲ τὸν σπόγγον, μὲ τὸν ὅποτον οἱ στρατιῶται ἐπότισαν τὸν Χριστὸν ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν ὅξος μὲ χολήν.

4. Τὰ διὰ τὰ λοιπὰ μυστήρια καὶ τὰς ἀκολουθίας ἱερὰ σκεύη.

Κάθε ἐκκλησία ἐκτὸς τῶν κατ' ἐξοχὴν ἱερῶν σκευῶν ἔχει καὶ ἄλλα δευτερεύοντα τοιαῦτα, τὰ ὅποια χρησιμοποιοῦνται εἰς τὰ μυστήρια καὶ μερικὰς ἄλλας ἀκολουθίας, εἶνε δὲ τὰ ἑξῆς:

1) Ὁ ἐπιτάφιος. Οὗτος εἶνε ὕφασμα χρυσοῦφαντον μετὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν τάφον, χρησιμοποιεῖται δὲ κατὰ τὴν Μεγάλην Παρασκευήν.

2) Ἡ κολυμβήθρα, ἡ ὁποία εἶνε μετάλλινον σκεῦος καὶ χρησιμεύει διὰ τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος. Συμβολίζει δὲ τὸν Ἰορδάνην ποταμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐβαπτίσθη ὁ Χριστός, ἢ τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐθεραπεύοντο ὅσοι ἐλούοντο.

3) Τὰ ἐξαπτέρυγα καὶ αἱ ἱερὰι σημαῖαι. Αὐτὰ εἰκονίζουσι ἀγγέλους μετὰ ἑξ πτέρυγας, διὰ τὸ φαίνεται ἡ ταχύτης μετὴν ὁποῖαν κάμνουσι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Συνήθως τοποθετοῦνται ὀπίσθεν τῆς ἀγίας Τραπέζης ἢ τῶν στασιδίων τῶν ἱεροφαλτῶν, φέρονται δὲ ἔμπρὸς εἰς πᾶσαν ἐκκλησιαστικὴν πομπὴν ἢ λιτανεῖαν.

4) Τὸ μυροδοχεῖον. Αὐτὸ εἶνε μικρὸν μετάλλινον δοχεῖον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου φυλάσσεται τὸ ἅγιον μύρον διὰ τὸ μυστήριον τοῦ χρίσματος.

5) Ὁ ἀετός. Εἶναι τεμάχιον ὕφασματος στρογγυλόν, εἰς τὸ ὁποῖον εἶνε ζωγραφισμένος ἀετός μετὰ ἀνοικτὰς πτέρυγας, ἐπάνω ἀπὸ μίαν πόλιν. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης κατὰ τὴν χειροτονίαν νέου ἐπισκόπου. Ὁ χειροτονούμενος ἐπίσκοπος πατεῖ ἐπάνω εἰς τὸ ὕφασμα αὐτὸ, ἐνῶ συγχρόνως ἀπαγγέλλει τὸ σύμβολον τῆς πίστεως. Σημαίνει δέ, ὁ μὲν ἀετός τὸν ἀρχιερέα, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ἔχη τὸν νοῦν του ἐστραμμένον πρὸς τὰ θεῖα καὶ ὑψηλά, ἢ δὲ πόλις τὴν περιφέρειαν τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ νέου ἐπισκόπου.

6) Τὸ θυμιατήριον. Τοῦτο εἶνε μετάλλινον σκεῦος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τίθενται ἀνημμένοι ἄνθρακες καὶ λιθάνι. Ὁ διάκονος καὶ ὁ ἱερεὺς μετὰ αὐτὸ θυμιάζουσι τὰς ἀγίας εἰκόνας καὶ τοὺς παρευρισκομένους εἰς τὴν θεῖαν λειτουργίαν πιστοῦς. Τὸ θυμίασμα συμβολίζει τὴν προσευχὴν, ἡ ὁποία ἀνέρχεται εἰς τὸν Θεὸν ὡς θυμίαμα, ὅπως λέγει εἰς τοὺς ψαλμούς τοῦ ὁ προφητὰς Δαυὶδ: «Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου».

7) Τὸ δίπτυχον. Αὐτὸ εἶνε μικρὸν βιβλίον, ἀποτελούμενον ἀπὸ

δύο φύλλα, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἱερούργων ἱερεὺς γράφει τὰ ὀνόματα, τὰ ὅποια θὰ μνημονεύσῃ κατὰ τὴν θέλαν λειτουργίαν, τῶν ζώντων καὶ τῶν νεκρῶν. Συνήθως ἀντ' αὐτοῦ χρησιμοποιεῖται τεμάχιον χάρτου ἀπλοῦν.

5. Ἡ διακόσμησις τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὁ τίμιος Σταυρὸς καὶ αἱ ἅγιοι εἰκόνες.

Ἡ ἱερατικὴ στολή. Τὰ λειτουργικὰ βιβλία.

Τὰ διάφορα μέρη τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν κοσμοῦνται

ἐν πρώτοις μὲ ἐπιγραφὰς καὶ μονογράμματα. Εἰς τὸ θυσιαστήριον τῆς Ἁγίας Σοφίας παλαιὰ ὑπῆρχεν ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

«Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρουσιν οἱ δοῦλοί σου, Χριστέ, Ἰουστινιανὸς καὶ Θεοδώρα, ἀεὶ εὐμενῶς πρόσδεξαι, Ἰῆ καὶ Λόγε τοῦ Θεοῦ, ὁ σαρκωθεὶς καὶ σταυρωθεὶς ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἡμᾶς ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει σου διατήρησον καὶ τὴν πολιτείαν, ἣν ἡμῖν ἐπίστευσας, εἰς τὴν ἰδίαν σου δόξαν αὔξησον καὶ φύλαξον πρεσβεύαις τῆς Ἁγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας».

Κόσμημα ὑπερθύρου βασιλικῆς πύλης Ἁγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀπὸ τὰ μονογράμματα τὰ διαπρεπέστερα εἶνε τὸ Α καὶ τὸ Ω, τὰ ὅποια σημαίνουν τὸν Θεὸν ὡς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος καὶ τὸ Χ

εἶτε μόνον του εἶτε μετὰ τοῦ I ἢ τοῦ P, τὸ ὁποῖον σημαίνει τὸν Χριστόν. Τὸ τελευταῖον αὐτὸ σχῆμα εἶχε καὶ τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον ἐτέθη ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἐπάνω εἰς τὸ Λάβαρον.

Τὸ σύμβολον τῆς σωτηρίας, ὁ σταυρός, κοσμεῖ ἀνέκαθεν τὰς ἐκκλησίας. Ἀπὸ τοῦ 4ου αἰῶνος ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας Τραπεζῆς τίθεται μεγαλοπρεπῆς τίμιος σταυρός, εἰς τὸν ὁποῖον ἐξεικονίζεται ὁ ἐσταυρωμένος Σωτὴρ γυμνὸς μετὰ περιζώματος καὶ νεκρὸς, καρφωμένος μὲ τέσσαρα μεγάλα καρφιά.

Κατόπιν κοσμοῦνται αἱ Ἐκκλησίαι μὲ διάφορα κοσμήματα καὶ σύμβολα. Πολλάκις παρατηροῦμεν εἰς τοὺς τοίχους τῆς Ἐκκλησίας ἐξωγραφισμένα στοιχεῖα ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (X ἢ ✝ = Χριστός, ✝ = Ἰησοῦς Χριστός IHC = Ἰησοῦς, ✝

Μικρογραφία ἀπὸ βυζαντινὸν χειρόγραφον τοῦ I αἰῶνος.

ἢ ✝ = ὁ Χριστὸς ἐπὶ σταυροῦ). Ἐπίσης παρατηροῦμεν τὰ ἐξῆς σύμβολα. Τὴν ἀγκυραν, ἢ ὅποια σημαίνει τὴν χριστιανικὴν ἐλπίδα. Τὸν ἰχθύν, σύμβολον τοῦ Ἰ. Χριστοῦ, διότι τὸ ι = Ἰησοῦς, τὸ χ = Χριστός, τὸ θ = Θεοῦ, τὸ υ = υἱός, τὸ ς = Σωτὴρ. Ἰχθύν βασιτάζοντα πλοῖον = ὁ Χριστὸς βασιτάζων τὴν ἐκκλησίαν. Ἰχθύν μετ' ἀγκύρας = ἡ ἐλπίς εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Περιστεράν, σύμβολον τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τὸ μυθολογούμενον πτηνὸν φοῖνικα, σύμβολον τῆς ἀθανασίας. Παγῶνι, σύμβολον τῆς ἀναστάσεως. Ἀλέκτορα, σύμβολον τῆς ἀναστάσεως καὶ τοῦ χριστιανικοῦ ἀγῶνος. Τὸν αἰετὸν, σύμβολον τῆς νεότητος καὶ ἄρα ἀναγεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου. Τὸν ὄφιν, σύμβολον ἄλλοτε τοῦ πονηροῦ καὶ ἄλλοτε τοῦ προτυπωθέντος ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως Σωτῆρος τῆς ἀνθρωπότητος. Κλάδον ἐλαίας,

σύμβολον τῆς νίκης καὶ τῆς εἰρήνης. Τὸ κρίνον, σύμβολον τῆς ἀγνότητος. Κλάδον φοίνικος, σύμβολον τῆς νίκης τοῦ κόσμου διὰ τοῦ μαρτυρίου ὑπὲρ τῆς πίστεως. Τὴν λύραν, σύμβολον πνευματικῆς χαρᾶς. Τὴν λυχνίαν, σύμβολον τοῦ αἰωνίου φωτός. Τοὺς 12 ἀστέρας, σύμβολον τῆς δωδεκάδος τῶν ἀποστόλων. Τὸ τρίγωνον, σύμβολον τῆς ὑπεραγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος. Τὴν ἄμπελον, σύμβολον τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας.

Παναγία τὸ «Ἄξιόν ἐστιν» εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος.

Αἱ ἐκκλησίαι κοσμοῦνται καὶ μὲ εἰκόνας ἐξωγραφισμένας τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καὶ διαφόρων Ἁγίων, καθὼς καὶ μὲ τοιαύτας, αἱ ὁποῖαι ἐλήφθησαν ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης. Τὰς εἰκόνας ὀφειλομέν νὰ τιμῶμεν καὶ νὰ προσκυνῶμεν μόνον, διότι παριστοῦν πρόσωπα σεβαστὰ δι' ἡμᾶς, ὅχι δὲ καὶ νὰ λατρεύμεν, διότι ἡ λατρεία ἀνήκει μόνον εἰς τὸν Θεόν.

Ι. Καστηροῦ, Διευρηγική

2

Οὐδέμια εἰκὼν εἰς τὴν ἀρχαίαν χριστιανικὴν ἀγιογραφίαν ἦτο ἀγαπητοτέρα, ὅσον ἢ τοῦ καλοῦ ποιμένος, ἢ ὅποια ἐλήφθη ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴν παραβολὴν.

Ἀπὸ τὰς εἰκόνας, αἱ ὅποια ἔχουν τυπικὸν χαρακτῆρα, αἱ κυριώτεραι εἶνε αἱ ἑξῆς :

Ἡ εἰκὼν τῶν προτοπλάστων, ἢ ὅποια σημαίνει ὅτι ὁ κόσμος εἶνε ἔργον τοῦ παναγάρχου Θεοῦ καὶ οὐχὶ τοῦ πονηροῦ.

Ἡ θυσία τοῦ Ἀδράμ, ἢ ὅποια σημαίνει τὴν θεῖαν εὐχαριστίαν. Πλησίον αὐτῆς εἰκονίζεται ἡ ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου, διότι διὰ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας αποκτάται ἡ μέλλουσα ἀνάστασις καὶ αἰώνια ζωὴ.

Ἁπαντοκράτωρ (ἡμφιδωτὴ εἰκὼν Μονῆς Δαφνίου—Ἀθηνῶν).

Ἁ Μωϋσῆς κτυπῶν μετὰ τὴν ῥάβδον τὴν πέτραν, ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἀναβλύζει ὕδωρ, καὶ ὁ Λάζαρος ἐκ τοῦ τάφου

ἐγειρόμενος, εἰκονίζονται μαζὶ καὶ σημαίνουν τὸν χριστιανικὸν βίον, ὁ ὅποιος ἀρχίζει ἀπὸ τὸ βάπτισμα καὶ τελειώνει εἰς τὸν χρόνον τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, διὰ τὴν γίνῃ ἀπ' ἐκεῖ καὶ πέραν αἰώνιος. Ἁ πολυβασανισμένος Ἰὼδ σημαίνει τὸν τύπον τῆς ἀναστάσεως. Ἁ Σαμψὼν σημαίνει τὸν Χριστόν, ὁ ὅποιος συνέτριψε τὰς πύλας τοῦ Ἄδου. Ἁ προφήτης Ἡλίας, ἀναλαμβανόμενος ἐπὶ πυρίνου ἄρματος, σημαίνει τὸν εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀναλαμβανόμενον Κύριον. Ἁ Ἰωνᾶς εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ κήτους σημαίνει τὴν ἐκ τοῦ τάφου ἐξοδὸν τοῦ ἀναστάντος Κυρίου καὶ τὴν κοινήν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν κατὰ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος. Ἁ Δανιὴλ γυμνός εἰς τὸ μέσον τῶν λεόντων σημαίνει τὴν θεῖαν δύναμιν τῆς Χριστιανικῆς ἐκκλησίας. Τέλος οἱ τέσσαρες ποταμοὶ τοῦ παραδείσου σημαίνουν τοὺς τέσσα-

ρας ευαγγελιστάς και ἀργότερον και τὰς τέσσαρας πρώτας οικου-
μενικάς συνόδους.

Ἐμπροσθεν τῶν ἁγίων εἰκόνων καιου κανδηλαί χάριν τιμῆς, ἐντὸς δὲ τοῦ ἁγίου βήματος καιει διαρκῶς κανδηλα, ἡ ὁποία λέγε-
ται ἀκοίμητος. Αἱ κανδηλαί συμβολίζουν τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ, τὸ
ὁποῖον φωτίζει πάντα ἄνθρωπον. Ἐμπροσθεν τῆς ὥραιας πόλης
ὑπάρχει μεγάλη κανδηλα. Αἱ ἐκκλησίαι φωτίζονται και με πολυ-
ελαίους και με πολυφώτους κανδηλάς. Κάθε χριστιανός, διὰ νὰ
δειξῆ τὴν λατρείαν του πρὸς τὸν Θεὸν και τιμὴν πρὸς τοὺς ἁγίους,
ἀνάπτει κηρία και λαμπάδας κατὰ τὴν θεϊαν λειτουργίαν. Ἐπίσης
εἰς ἐνδειξιν χαρᾶς κρατεῖ εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸ
Πάσχα ἢ εἰς γάμον κηρίον ἢ λαμπάδα, ὅπως ἐπίσης αὐτὰ εἰς ἐνδει-
ξιν λύπης κατὰ τὸν ἐπιτάφιον ἢ μνημόσυνον ἢ κηδεϊαν. Τὰ κηρία,
τὰ ὁποία ἀνάπτονται πρὸ τῶν ἁγίων εἰκόνων, τοποθετοῦνται εἰς
μετάλλινα κηροπήγια, τὰ ὁποία ὀνομάζονται μανουάλια.

Ὅταν ἱερουργῆ Ἀρχιερεὺς, εὐλογεῖ τὸ πλήρωμα, κρατῶν τὰ
δικηροτρίκηρα, τὰ ὁποία συμβολίζουν τὴν θεϊαν και ἀνθρωπίνην
φύσιν τοῦ Σωτῆρος και τὴν ἁγίαν Τριάδα, δηλαδὴ τὸν Ἄναρχον
Πατέρα, τὸν Υἱὸν και τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου και τῶν τιμίων Δώρων
εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα, τὰ ὁποία φέρει ὁ ἱερουργῶν, προηγεῖται
λαμπὰς εἰς ἐνδειξιν τιμῆς.

Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ συνηροῦζοντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν με
ἀνθρώπους εἰδικούς, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο λαοσυνάκται ἢ Θεόδρομοι,
διότι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεῖνους πολὺ κατεδιώκοντο και ἐδασανί-
ζοντο ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν και εἰδωλολατρῶν. Κατόπιν ἀπὸ τοὺς χρό-
νους τῶν διωγμῶν κατηργήθη τὸ σύστημα αὐτὸ και ἡ συνάθροισις
ἐγένετο διὰ τῶν ἁγιοβήρων, τὰ ὁποία ἦσαν σιδηρὰ σήμαντρα,
τὰ ὁποία ἔχοντο με σφυρία. Εἰς πολλὰ μοναστήρια ἀκόμη και
σήμερον χρησιμοποιεῖται τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς εἰδοποιήσεως διὰ
τὴν συνάθροισιν τῶν μοναχῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Κατὰ τὸν ἕνατον
αἰῶνα εἰσῆχθησαν εἰς τὴν Ἀνατολὴν οἱ κώδωνες ἢ καμπάνες διὰ τὸν
σκοπὸν αὐτόν. Ὀνομάσθησαν δὲ καμπάνες, διότι ἡ πρώτη κατα-

σκευή των ἔγινεν εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὸν περίφημον χαλκὸν τῆς Καμπανίας, ἣ ὅποια εἶνε Ἰταλικὴ ἐπαρχία.

Ἡ ἱερατικὴ στολὴ μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ κατόπιν ἤρχισε νὰ κατασκευάζεται μετὰ τέχνην λαμπρὰ καὶ εὐπρεπῆς. Κατ' ἀρχὰς ἡ ἱερατικὴ στολὴ δὲν διέφερεν ἀπὸ τὴν τῶν λαϊκῶν. Ὅλοι οἱ χριστιανοί, ἱερωμένοι καὶ λαϊκοί, προσήρχοντο εἰς τὰς ἱεράς συνάξεις, ἐνδεδυμένοι ἀπλοῦστατον καθαρὸν καὶ λευκὸν ἐνδυμα λινοῦν ἢ μάλλινον. Ὅσοι ὅμως εἶχον βίον ἀσκητικόν, ἐνεδύοντο τὸ ἴδιον ἐνδυμα, ἀλλὰ χρώματος μελαγχροῖνου. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χρυσοστόμου (+407) ἤρχισε νὰ διακρίνεται ἰδιαιτέρα στολὴ διὰ τοὺς κληρικούς, καὶ ὅταν ἐλειτούργουν καὶ ὅταν ὄχι. Καὶ ἡ μὲν κοινὴ στολὴ καθιερώθη μαύρη, ἡ δὲ λειτουργικὴ καθιερώθη συμφώνως μετὰ τὴν Π. Διαθήκην λευκὴ, εἰς σημεῖον ἡθικῆς ἀγνότητος. Διὰ νὰ φαίνεται δὲ ὅτι ἡ ἡθικὴ αὕτη ἀγνότης ὀφείλεται εἰς τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου, τὸ ὅποσον ἐχύθη ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, διὰ νὰ καθαρισθῶμεν ἡμεῖς ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, ὑπῆρχον ἐπάνω εἰς τὴν λευκὴν ἱερατικὴν στολὴν μερικοὶ στίχοι καὶ ἐρυθροὶ σταυροί. Ἀφ' οὗ ὅμως ἐπέρασαν ἀρκετὰ ἔτη, εἰσῆχθησαν τὰ μεταξωτὰ καὶ διάχρυσά καὶ περιποικίλα ἱερά ἄμφια κατὰ μέμνησιν τῆς στολῆς τοῦ ἀρχιερέως εἰς τὴν Π. Διαθήκην καὶ τοῦ ἐνδύματος τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου.

Διὰ κάθε βαθμὸν τῆς ἱερωσύνης ὑπάρχουν ἰδιαιτέρα ἄμφια. Ἀποτελεῖται δὲ ἡ λειτουργικὴ στολὴ, τοῦ μὲν διακόνου ἀπὸ τὸ στιχάριον, τὸ ὄράριον καὶ τὰ ὑπομάνικα. Τοῦ δὲ ἱερέως ἀπὸ τὸ στιχάριον, τὸ περιτραχήλιον, τὴν ζώνην ἢ ζωστήρα, τὰ ὑπομάνικα καὶ τὸ φελόνιον. Τοῦ δὲ ἐπισκόπου ἀπὸ τὸ στιχάριον, τὸ περιτραχήλιον, τὴν ζώνην ἢ ζωστήρα, τὰ ὑπομάνικα, τὸ ὑπογονάτιον ἢ ἐπιγονάτιον, τὸν σάκκον, τὸ ὠμοφόριον ἢ ἐπώμιον, τὸν σταυρὸν καὶ πανάγιον ἢ ἐγκόλπιον, τὴν ^ομίτραν καὶ τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον. Οἱ ἱερουργοί, πρὶν φορέσουν τὰ ἱερά αὐτὰ ἄμφια, σφραγίζουσι προηγουμένως αὐτὰ σταυροειδῶς καὶ ἀσπάζονται εἰς σημεῖον καθιερώσεως, λέγοντες τὴν κατάλληλον εὐχὴν.

Τὸ ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ ἐπισκόπου κρεμάμενον μετὰ τοῦ σταυροῦ ἐγκόλπιον ἢ πανάγιον παριστᾷ αὐτὸν ὡς ἀκόλουθον τοῦ Ἐσταυ-

ρωμένου και έργατην τῆς άγιωσύνης. Εἰς τὸ ἐγκόλπιον εἶναι ἐξω-
 γραφισμένη ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας Θεοτόκου ἢ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος
 Ι. Χριστοῦ.

Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρουν οἱ κληρικοὶ τὸ καλυμμαύχιον, διότι
 εἰς παλαιότερους χρόνους τοῦτο ἐσκέπαζε πρὸς τὰ ὀπίσω τὸν αὐχένα.
 Οἱ ἀρχιμανδριταὶ καὶ ἐπίσκοποι φέρουν ἐπάνω εἰς τὸ καλυμμαύχιον
 τὸ ἐπανωκαλύμμαυχον. Οἱ ἱερουργοῦντες ἐπίσκοποι φοροῦν τὴν
 μίτραν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κατὰ τὴν κοινὴν προσευχὴν, οὐχὶ δὲ καὶ
 ἔτιαν τελοῦν τὰ μυστήρια.

Τὰ λειτουργικὰ βιβλία, τὰ ὅποια εἶναι χρήσιμα διὰ τὴν τέλει
 τῆς θείας λειτουργίας καὶ τῶν λοιπῶν ακολουθιῶν, φυλάσσονται
 συνήθως εἰς τὸ σκευοφυλάκιον ἢ τὰ ἀναλόγια τῶν ἱεροψαλτῶν. Ἐξ
 αὐτῶν τὰ σπουδαιότερα εἶνε τὰ ἑξῆς :

Τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον περιέχει τὰ εὐαγγέλια τῶν
 τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν Ἰωάννου, Ματθαίου, Μάρκου καὶ Λουκᾶ·
 ὁ Ἄποστολος, ὁ ὁποῖος περιέχει τὰς Πράξεις καὶ τὰς Ἐπιστολάς
 τῶν Ἀποστόλων· τὸ Ψαλτήριον, τὸ ὁποῖον περιέχει τοὺς Ψαλμοὺς
 τοῦ Δαυῖδ· τὸ Τυπικόν, τὸ ὁποῖον περιέχει ὁδηγίας διὰ τὴν τέλει
 τῶν ακολουθιῶν ἔλου τοῦ ἔτους· τὸ Εὐχολόγιον, τὸ ὁποῖον περιέχει
 διαφόρους εὐχὰς καὶ τὰς λειτουργίας καὶ ακολουθίας τῶν μυστη-
 ρίων· ἡ Ὀκτώηχος, ἡ ὁποία περιέχει τροπάρια τῶν ὀκτὼ ἡχῶν·
 τὰ Μηναῖα, δώδεκα τὸν ἀριθμὸν, ἐν δὲ καθε μῆνα, τὰ ὅποια περι-
 ἔχουν τὴν ακολουθίαν τῶν ἀκινήτων ἑορτῶν, δηλαδὴ ἑκείνων, αἱ
 ὁποῖαι ἑορτάζονται εἰς ὠρισμένην ἡμερομηνίαν· ἡ Παρακλητικὴ,
 ἡ ὁποία εἶνε συλλογὴ τροπαρίων καὶ τὸ Τριψόδιον, τὸ ὁποῖον περιέ-
 χει τὴν ακολουθίαν τῶν κινητῶν ἑορτῶν, δηλαδὴ ἑκείνων, αἱ ὁποῖαι
 δὲν ἑορτάζονται εἰς ὠρισμένην ἡμερομηνίαν.

Β'. ΟΙ ΙΕΡΟΙ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΙΡΟΙ Η ΤΟΙ ΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

Β. *Περὶ τῶν ἐορτῶν.*

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς θεμελιώσεως τοῦ χριστιανισμοῦ οἱ χριστιανοὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν συνηθροίζοντο καὶ ἐλάτρευον τὸν Θεόν, διότι ἐθεώρουν πᾶσαν ἡμέραν ἡγιασμένην. Ἡ ἀρχαιστάτη ἔμως αὕτη συνήθεια, μετὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν, μετεβλήθη τοιοῦτοτρόπως, ὥστε ὠρισμένοι ἡμέραι καὶ ὠρισμένοι καιροὶ ἐξηρέθησαν καὶ διεκρίθησαν. Αἱ ἡμέραι αὗται καὶ οἱ καιροὶ οὗτοι ἐωρτάζοντο ὑπὸ τῶν χριστιανῶν μὲ ἀπλότητα καὶ σεμνότητα, ἐθεωροῦντο δὲ ἡμέραι καὶ καιροὶ ἁγίας χαρᾶς καὶ οὐχὶ διασκεδάσεως. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου αὐτοκρατορικοὶ νόμοι ἀπηγόρευον κατὰ τὰς ἱεράς καὶ ἁγίας ἡμέρας πᾶσαν δημοσίαν διασκεδάσιν, ἢ ὅποια ἐτάραττε τὴν προσήλωσιν τοῦ νοῦ εἰς τὰ θεῖα καὶ τὴν κατάνυξιν τῆς καρδίας. Ἀκόμη οὐδὲν δημόσιον ἔργον ἐτελεῖτο, τὰ δικαστήρια ἤργουν, ἐπετρέποντο δὲ μόνον ἔργα τῆς ἀπολύτου ἀνάγκης καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης. Ὅταν ἐγίνοντο αἱ ἐορταί, οἱ ἱεροὶ ναοὶ καὶ αἱ κατοικίαι τῶν χριστιανῶν ἐκοσμοῦντο, ὄφειλον δὲ ὅλοι οἱ πιστοί, ἐὰν δὲν ἠμποδίζοντο ἀπὸ σπουδαίαν αἰτίαν, νὰ συμμετέχουν τῆς προσευχῆς, νὰ μὴ νηστεύουν, νὰ προσεύχωνται ὀρθοὶ καὶ οὐχὶ γονυπετεῖς καὶ τέλος νὰ κάμνουν τὰς ἀγάπας, κατὰ τὰς ὅποιας ἐμοίραζον ἐλεημοσύνας καὶ φαγητὸν εἰς τοὺς πτωχοὺς.

Πλὴν τῆς Κυριακῆς, ἢ ὅποια ἐορτάζεται καθ' ἑβδομάδα εἰς μνήμην τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ἢ ἐκκλησία μας ἔχει ὀρίσῃ ἡμέρας λατρείας τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὰς ὅποιας ἐορτάζομεν εἰς μνήμην καὶ τιμὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ διαφόρων γεγονότων τοῦ βίου του (Δεσποτικαὶ ἐορταί), ἢ τῆς ὑπεραγίας Μητρὸς του (Θεομητορικαὶ ἐορταί), ἢ τῶν ἁγίων (ἐορταὶ τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ).

Αἱ δεσποτικά ἐορταὶ ἔλου τοῦ ἔτους διαιροῦνται εἰς ἀκινήτους καὶ κινήτας.

Ἄκίνητοι λέγονται ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἐορτάζονται πάντοτε κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμερομηνίαν (π.χ. ἡ μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος ἐορτάζεται πάντοτε τὴν 6ην Αὐγούστου). Κινηταὶ δὲ λέγονται ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἐορτάζονται καθ' ὀρισμένην ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος, ὄχι ὅμως κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμερομηνίαν κάθε ἔτος (λ. χ. ἡ Πεντηκοστὴ ἐορτάζεται πάντοτε εἰς ἡμέραν Κυριακὴν, ὄχι ὅμως εἰς ὀρισμένην ἡμερομηνίαν).

7. Ποῖαι εἶναι αἱ ἀκίνητοι δεσποτικά ἐορταί.

Αἱ ἀκίνητοι δεσποτικά ἐορταὶ εἶνε αἱ ἑξῆς :

1) Ἡ γενέθλιος ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ ἢ τὰ Χριστούγεννα, τὰ ὁποῖα ἐορτάζομεν εἰς τὰς 25 Δεκεμβρίου, εἰς μνήμην τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας. Τῆς ἐορτῆς αὐτῆς προηγεῖται νηστεία 40 ἡμερῶν.

2) Ἡ περιτομὴ τοῦ Κυρίου. Ἡ ἐορτὴ αὕτη, ἡ ὁποία τὸ πρῶτον ἀπαντᾶται κατὰ τὸν βον αἰῶνα καὶ συνδέεται στενωῶς μετὰ τῶν Χριστουγέννων ὡς ἀπόδοσις αὐτῶν, πανηγυρίζεται τὴν 1ην Ἰανουαρίου εἰς ἀνάμνησιν τῆς τελεσεύσεως περιτομῆς τοῦ Σωτῆρος ὀκτὼ ἡμέρας μετὰ τὴν γέννησίν του, συμφώνως μὲ τὰ ἔθιμα τῶν Ἑβραίων. Κατὰ τὴν περιτομὴν ἐδίδετο καὶ τὸ ὄνομα ἐκάστου ἀρσενικοῦ παιδίου.

3) Τὰ ἅγια Θεοφάνεια, τὰ ὁποῖα ἐορτάζομεν τὴν 6ην Ἰανουαρίου, εἰς ἀνάμνησιν τῆς βαπτίσεως τοῦ Κυρίου ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν. Ὁ Σωτὴρ ἐβαπτίσθη, ὡς γνωστόν, εἰς ἡλικίαν 30 ἔτων. Λέγεται δὲ ἡ ἐορτὴ αὕτη Θεοφάνεια ἢ Ἐπιφάνια, διότι κατ' αὐτὴν ἐφανερώθη ἡ Θεότης μὲ τὰ πρόσωπα τῆς ἁγίας Τριάδος. Καὶ ὁ μὲν πατὴρ ἐφανερώθη μὲ τὴν φωνὴν του, ἡ ὁποία ὠνόμασε τὸν Χριστὸν υἱὸν ἀγαπητόν, ὁ Υἱὸς ἐφανερώθη, ἔταν κατὰ τὴν βάπτισιν ἐχωρίσθησαν τὰ ὕδατα τοῦ Ἰορδάνου, τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα ἐφανερώθη, ἔταν κατέβη εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ

Χριστοῦ με μορφήν περιστερᾶς. Ἡ ἑορτὴ αὕτη λέγεται καὶ Φῶτα, διότι κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν, τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἐγίνοντο πολλὰ φῶτα, δηλαδὴ βαπτίσματα.

4) Ἡ Ὑπαπαντὴ τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἑορτὴ αὕτη τελεῖται τὴν 2αν Φεβρουαρίου, ἧτοι 40 ἡμέρας μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος. Κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον ἡ μήτηρ ἔπρεπε νὰ φέρῃ τὸ ἀρσενικὸν πρωτότοκον τέκνον μετὰ 40 ἡμέρας ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του εἰς τὸν ναόν, νὰ προσφέρῃ θυσίαν καὶ νὰ ἀφιερῶσθαι αὐτὸ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐκεῖ νὰ εὐλογηθῆ καὶ αὕτη. Τὸ αὐτὸ ἔκαμε καὶ ἡ Παναγία, ἡ ὁποία ἔφερε τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐκεῖ εὗρίσκετο ὁ γέρον προφήτης Συμεὼν, ὁ ὁποῖος ὑπεδέχθη (ὕπντησε) τὴν Θεοτόκον καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε παρακαλέσει τὸν Θεὸν νὰ μὴ ἀποθάνῃ, πρὶν ἴδῃ τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου. Τότε ἔλαβεν οὗτος τὸν Ἰησοῦν εἰς τὰς ἀγκάλας του καὶ εἶπε : «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου κτλ.». Δηλαδὴ : Τώρα ἀποθνήσκω, Θεέ μου, εὐχαριστως, διότι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου κ. τ. λ.

5) Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τοῦ ὄρους Θαδῶρ ἑορτάζεται ἡ ἑορτὴ αὕτη τὴν 6ην Αὐγούστου.

Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ Χριστὸς ἀνέβη με τοὺς τρεῖς μαθητάς του Πέτρον, Ἰακώβον καὶ Ἰωάννην εἰς τὸ ὄρος αὐτό. Ἐνῶ συνωμίλουν, τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ ἔλαμψεν ὅπως ὁ ἥλιος καὶ τὰ ἐνδύματά του ἔγιναν λευκὰ ὅπως ἡ χιών, συγχρόνως δὲ ἐνεφανίσθησαν πλησίον αὐτοῦ ὁ Προφήτης Ἡλίας καὶ ὁ Μωϋσῆς, οἱ ὁποῖοι συνωμίλουν μετ' αὐτοῦ.

6) Εἰς τὰς ἀκινήτους Δεσποτικὰς ἑορτὰς ἀνήκουν καὶ αἱ ἑορταὶ τοῦ τιμίου Σταυροῦ, διότι τὸν σταυρὸν τιμῶμεν, ἐπειδὴ ἐπάνω εἰς αὐτὸν ἐκρεμάσθη ὁ Χριστὸς, διὰ νὰ σώσῃ ἡμᾶς. Ἀπὸ τὰς ἑορτὰς αὐτὰς τοῦ σταυροῦ, αἱ ὁποῖαι εἶνε πέντε, αἱ σπουδαιότεραι εἶνε :

α) Ἡ παγκόσμιος Ὑψωσις τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, ἡ ὁποία ἑορτάζεται τὴν 14ην Σεπτεμβρίου. Κατὰ τὸ ἔτος 325 ἡ μακαρία Ἐλένη, μήτηρ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, εὔρεν εἰς τὸν Γολ-

γοθάν κρυμμένον εις τήν γήν τόν τίμιον Σταυρόν, εις τόν όποιον έσταυρώθη ό Σωτήρ. Κατά τά έγκαίνια του ναού της 'Αναστάσεως, ό όποιος έκτίσθη υπό της ίδιας εις τόν Γολγοθάν και άκριβώς έκεί όπου άνευρέθη ό τίμιος Σταυρός, άνυψώθη πανηγυρικώς πρός προσκύνησιν ό τίμιος Σταυρός. Μετά τήν εύρεσιν του Σταυρου, μέρος μόν αυτου μετέφερον εις Κωνσταντινούπολιν χάριν ευλογίας, τό δε υπόλοιπον έμεινεν εις 'Ιεροσόλυμα μέχρι του έτους 614. Τότε έλεηλάτησαν τήν Παλαιστίνην οι Πέρσαι, ήρπασαν δ' αυτον εις τήν πατρίδα των. Κατά τό 628 ό αυτοκράτωρ του Βυζαντίου 'Ηράκλειος εκστρατεύσας άνέλαβε πάλιν τόν τίμιον Σταυρόν απ' αυτους και έφερον αυτον θριαμβευτικώς εις τόν ναόν της 'Αναστάσεως και β) ή εορτή της Σταυροπροσκυνησεως, ή όποια εορτάζεται τήν τρίτην Κυριακήν της Μεγάλης Τεσσαρακοστής. 'Η έκτέλεσις παντός έργου κοπιαστικού έχει δυσκολίαν μεγάλην, αλλά ή δυσκολία άναφανεται μεγαλυτέρα εις τό μέσον αυτου· διότι ό κόπος, ό όποιος κατεβλήθη έως τότε, φέρει αδυναμίαν, ή δε αδυναμία κάμνει δυσκολώτερον τό υπόλοιπον έργον. 'Επειδή λοιπόν και οι χριστιανοί έφθασαν με τήν βοήθειαν της θείας χάριτος εις αυτό τό μέσον σχεδόν του δρόμου της νηστείας, όπου και ή αδυναμία περιεκύκλωσεν αυτους και ή δυσκολία έμεγάλωσε, διά τουτο ή άγία ήμων μήτηρ, ή 'Εκκλησία του Χριστου, προβάλλει τήν ήμέραν αυτήν, ως ισχυρότατον βοήθημα, τόν Πανάγιον Σταυρόν, ό όποιος είναι ή χαρά του κόσμου, ή δύναμις των πιστών, τό στήριγμα των δικαίων και ή έλπίς των άμαρτωλών. Αυτον κατασπάζονται ευλαβώς, διά να λάδουν χάριν και δύναμιν πρός τελείωσιν του θείου άγώνος της νηστείας, ψαλλόμενου του: «Τόν σταυρόν σου προσκυνούμεν, Δέσποτα, και τήν άγίαν σου άνάστασιν ύμνοουμεν και δοξάζομεν».

8. Ποια εινε αι κινηται δεσποτικαι εορται.

Όπως ειπομεν, κινηται δεσποτικαι εορται λεγονται εκειναι, αι οποιαι εορτάζονται ωρισμένην ήμέραν της έβδομάδος, άλλ' όχι τήν ίδιαν κάθε έτος ήμερομηνίαν. 'Η ήμερομηνία αυτών εξαρτάται από τήν εορτήν του Πάσχα.

Τὸ Πάσχα εἶνε λέξις Ἀραμαϊκῆ, ἡ ὁποία σημαίνει διάδοσιν, ὅπως καὶ ἡ Ἑβραϊκῆ λέξις Πεσάχ, ἐωρτάζετο δὲ ἀπὸ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὺς δι' ἀνάμνησιν τοῦ μυστικοῦ δείπνου, τοῦ πάθους τοῦ Σωτῆρος καὶ τέλος τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ἀποστολικῶν χρόνων τὸ Πάσχα ἐωρτάζετο εἰς τὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν πρὸς τιμὴν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ὅλοι οἱ χριστιανοὶ δὲν ἐώρταζον αὐτὸ κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν, ἡ πρώτη ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῇ Σύνοδος κατὰ τὸ 325 μ. Χ. ὥρισε τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὅποιον ὄφειλον ὅλοι οἱ χριστιανοὶ νὰ ἐορτάζον τὸ Πάσχα.

Πρὸς καθορισμὸν τοῦ χρόνου τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα κατηρτίσθησαν οἱ λεγόμενοι Πασχάλιοι κανόνες, τοὺς ὁποίους ἀνέθεσεν ἡ εἰρημένη σύνοδος νὰ ὑπολογίζον οἱ ἐπίσκοποι Ἀλεξανδρείας. Ἐκονοίσθη δ' ὑπ' αὐτῶν νὰ πανηγυρίζεται πάντοτε καὶ πανταχοῦ τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν ἑαρινὴν πανσέληνον, ἡ ὁποία συμπίπτει τὴν 21 Μαρτίου.

Ἐὰν συμβῇ πανσέληνος ἡμέραν Κυριακὴν, τὸ Πάσχα ἐορτάζεται τὴν ἐπομένην Κυριακὴν καὶ τοῦτο γίνεται διὰ νὰ μὴ συμπίπτῃ τὸ χριστιανικὸν Πάσχα μετὰ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ. Χρονικὰ δὲ ὅρια, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ ἡ ἐορτὴ τοῦ Πάσχα, ἔχουν ὄρισθῆ ἡ 21 Μαρτίου καὶ ἡ 25 Ἀπριλίου.

Τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα προηγεῖται 40 ἡμέρας νηστεία, Τεσσακοστὴ ὀνομαζομένη, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ὑπολογίζεται ἡ μεγάλη Ἑβδομάς.

Αἱ κινηταὶ αὗται ἐορταὶ ἀρχίζουσι δέκα Κυριακὰς πρὸ τοῦ Πάσχα, μετὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ Τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου, καὶ τελειώνουσι ὀκτὼ Κυριακὰς μετὰ τὸ Πάσχα, μετὰ τὴν Κυριακὴν τῶν ἁγίων Πάντων. Δὲν εἶνε δὲ ὅλαι αὗται αἱ ἐορταὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Σωτῆρος, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶνε σχετικαὶ μετὰ τὸ Πάσχα καὶ ἀναφέρονται εἰς λόγους καὶ πράξεις τοῦ Χριστοῦ, θεωροῦνται ὅλαι δεσποτικαί.

Αἱ κινηταὶ ἐορταὶ διαιροῦνται : α) εἰς ἐορτὰς πρὸ τῆς Μεγάλῃς ἑβδομάδος, β) εἰς τὴν μεγάλην ἑβδομάδα καὶ τὸ Πάσχα καὶ γ) εἰς ἐορτὰς μετὰ τὸ Πάσχα.

9. Ποῖαι εἶναι αἱ κινήται δεσποτικά ἐορταί πρὸ τῆς μεγάλης Ἑβδομάδος.

1. Ἡ Κυριακὴ τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου. Τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἀναγράφει τὰς ἀκολουθίας τῶν κινήτων ἐορτῶν ἀπὸ τῆς Κυριακῆς αὐτῆς μέχρι τοῦ μεγάλου Σαββάτου, ὀνομάζεται Τριψῆδιον, διότι ὅλοι οἱ ὕμνοι δι' ἐκάστην ἐορτὴν ἀπ' αὐτὰς ἀπετέλουν κατ' ἀρχὰς τρεῖς ᾠδὰς. Κατόπιν ὅπως προσετέθησαν καὶ ἄλλαι ᾠδαὶ ἕως ἑννέα, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἀλλάξῃ ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου. Ἐκ τῆς ἡμέρας αὐτῆς ἀρχίζει τὸ Τριψῆδιον καὶ αἱ Ἀπόκρεφοι.

Ἐπειδὴ μετὰ τρεῖς ἑβδομάδας ἀπὸ τῆς ἡμέρας αὐτῆς ἐμβαίνομεν εἰς τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν καὶ εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς, καὶ ἐπειδὴ πρῶτον ἔπλον διὰ τὰς ἀρετὰς εἶνε ἡ ταπεινώσις, ὅπως ἀπεναντίας ἡ ὑπερηφάνεια μέγιστον ἐμπόδιον εἰς αὐτήν, διὰ τοῦτο οἱ θεοὶ Πατέρες ὄρισαν τὴν ἀνάγνωσιν τῆς παραβολῆς τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου, ἀπὸ τῆς ὁποίας διδασκόμεθα ὅτι : « Πᾶς ὁ ὑψῶν ἐκυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται ».

2) Ἡ Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου. Ἡ δευτέρα Κυριακὴ τοῦ Τριψῆδου ἔχει κανονισθῆ ὑπὸ τῶν θείων Πατέρων πρὸς ἀνάμνησιν τῆς παραβολῆς τοῦ Ἀσώτου, ἡ ὁποία τρία πράγματα παριστᾷ εἰς ἡμᾶς. Τὴν κατάστασιν τοῦ ἁμαρτωλοῦ, τὸν κανόνα τῆς μετανοίας καὶ τὸ μέγεθος τῆς θείας εὐσπλαχνίας.

3) Ἡ Κυριακὴ τῆς Ἀπόκρεω. Εἶνε ἡ τρίτη Κυριακὴ τοῦ Τριψῆδου καὶ ὀνομάζεται τοιοῦτοτρόπως, διότι ἀπὸ τῆς ἐπομένης ἡμέρας ἡ Ἐκκλησία ὀρίζει νὰ μὴ τρώωμεν κρέας, παρὰ μόνον γαλακτερά. Εἶνε σοφωτάτη ἡ διάταξις αὕτη, διότι τὸ σῶμα εἰσάγεται εἰς τὴν νηστείαν βαθμηδόν, καὶ οὐχὶ ἀποτόμως, ἀπὸ τὰς πολὺ λιπαρὰς καὶ βαρεῖας τροφὰς εἰς τὰς νηστησίμους. Κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ἀναγινώσκεται ἡ περικοπὴ τοῦ Εὐαγγελίου περὶ τῆς Δευτέρας Παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ καταδειχθῇ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει πάντοτε νὰ εἶνε ἕτοιμος διὰ τὴν ἄλλην ζωὴν καὶ

στι ὁ Θεός, ὄχι μόνον φιλόανθρωπος εἶνε, ἀλλὰ καὶ κριτὴς δικαιοτάτος, ἀποδίδων εἰς ἕκαστον κατὰ τὰ ἔργα του.

4) Ἡ Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου, ἡ ὁποία εἶνε μετὰ τὴν ἑβδομάδα τῆς Τυροφάγου καὶ τὴν ὁποίαν οἱ θεϊότατοι Πατέρες ὄρισαν διὰ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐξορίας τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὐας ἐκ τοῦ Παραδείσου, διότι δὲν ἐκράτησαν τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ περὶ τῆς νηστείας των ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ ὀρισθέντος δένδρου.

Ἀπὸ τὴν Καθαρὰν Δευτέραν, ἐπομένην τῆς Κυριακῆς τῆς Τυροφάγου, ἀρχίζει ἡ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστή, κατὰ τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν νὰ νηστεύωμεν μέχρι τοῦ Πάσχα, διὰ νὰ προπαρασκευασθῶμεν πρὸς ἀξίαν μετάληψιν τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας καὶ χριστιανοπρεπῆ πανήγυριν τῶν ἐρχομένων ἑορτῶν. Πρὸς τοῦτο χρειάζεται, ὅπως λέγει καὶ ὁ θεῖος Χρισόστομος, ὄχι μόνον νηστεία εἰς τὰς τροφάς, ἀλλὰ καὶ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ κακὰ ἔργα. Ἡ Τεσσαρακοστὴ ὑπενθυμίζει εἰς ἡμᾶς τὴν ἐπὶ 40 ἡμέρας νηστείαν τοῦ Σωτῆρος εἰς τὴν ἔρημον, ὅπως καὶ τοῦ Μωϋσέως καὶ Ἡλιοῦ ἢ τὴν ἐπὶ 40 ἔτη διαμονὴν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἔρημον. Ἡ νηστεία αὕτη δὲν διαρκεῖ 40 ἡμέρας, ἀλλὰ 50, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς Καθαρᾶς Δευτέρας μέχρι τοῦ Μ. Σαββάτου ἡμέραι 48 καὶ 2 ἀκόμη ἡμέραι νηστείας τῆς Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς τῆς ἑβδομάδος τῆς Ἀπόκρεω. Πασχαλινὰ θεωροῦνται τὸ κρέας, τὸ ψάρι, τὰ γαλακτερά καὶ τὰ αὐγά, ἀπὸ τὰ ὁποία νηστεύομεν. Μόνον κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων ἢ Ἐκκλησία ἐπιτρέπει νὰ τρώγωμεν ψάρια, καθὼς καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἂν δὲν συμπέτῃ αὕτη τὴν Μεγάλῃ ἑβδομάδα.

Ἐκτός τῶν δύο νηστειῶν, περὶ τῶν ὁποίων ὠμιλήσαμεν, δηλαδὴ τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα, ἡ Ἐκκλησία ἔχει ὀρίσει καὶ μερικὰς ἄλλας, τὰς ἐξῆς : 1) Τὴν νηστείαν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἐπομένην τῆς Κυριακῆς τῶν Ἀγίων Πάντων καὶ τελειώνει εἰς τὰς 29 Ἰουνίου, ἑορτὴν τῶν κορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. 2) Τὴν νηστείαν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἡ ὁποία διαρκεῖ 15 ἡμέρας ἀπὸ 1—15 Αὐγούστου καὶ κοινῶς ὀνομάζεται Δεκαπενταύγουστον. Πλὴν τῶν νηστειῶν

αὐτῶν ἔχει καθορισθῆ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας νὰ γίνεται νηστεία κατὰ πᾶσαν Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν ὅλου τοῦ ἔτους, εἰς ἀνάμνησιν τῶν Παθῶν τοῦ Σωτῆρος, τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανείων (5 Ἰανουαρίου), τὴν ἡμέραν τῆς ἀποτομῆς τῆς τιμῆς κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου (29 Αὐγούστου) καὶ τὴν ἑορτὴν τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ (14 Σεπτεμβρίου).

Ἡ πρώτη Κυριακὴ τῶν νηστειῶν λέγεται Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἐκατὸν περίπου ἔτη κατετάραξε τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ὁ διωγμὸς τῶν κακοδόξων Εἰκονομάχων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, ἐκ τῶν ὁποίων πρῶτος ὑπῆρξεν ὁ Λέων Ἰσαυρος καὶ τελευταῖος ὁ Θεόφιλος, σύζυγος τῆς Ἀγίας Θεοδώρας, ἡ ὁποία μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, κατὰ τὸ ἔτος 842, ἐστερέωσε πάλιν τὴν ὀρθοδοξίαν διὰ τῆς ἀναστηλώσεως τῶν ἁγίων Εἰκόνων κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτήν. Τὴν ἀνάμνησιν λοιπὸν τοῦ ἁγίου αὐτοῦ ἔργου ἑορτάζομεν τότε καὶ διὰ τοῦτο τὴν λαμπρὰν ταύτην ἡμέραν ὀνομάζομεν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἡ Τρίτη Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν εἶναι τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, περὶ τῆς ὁποίας ὠμιλήσαμεν προηγουμένως.

Ἡ Πέμπτη ἑβδομάς τῶν νηστειῶν. Ἡ ἑβδομάς αὕτη ἔχει δύο σπουδαίας ἡμέρας, τὴν Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν, κατὰ τὰς ὁποίας, τὴν μὲν Τετάρτην ψάλλεται ὁ Μέγας Κανὼν, τὴν δὲ Παρασκευὴν ὁ ἀκάθιστος ὕμνος. Ὁ Μέγας Κανὼν εἶνε ποίημα τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 713 ζήσαντος ἀρχιεπισκόπου Κρήτης Ἀνδρέου, τὸ ὅποιον ἀποτελεῖται ἐκ 280 τροπαρίων. Εἰς τὰ τροπάρια αὐτὰ δεικνύεται διὰ παραδειγμάτων, τὰ ὁποία ἐλήφθησαν ἀπὸ τὴν Ἱερὰν ἱστορίαν, ὅτι πάντοτε τιμωρεῖται ἡ κακία καὶ ἀμειβεται ἡ ἀρετή. Ὁνομάσθη δὲ Μέγας Κανὼν, διότι τὸ μέγα τοῦτο ποίημα δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἡμᾶς ὡς μέτρον, ὡς κανὼν τοῦ χριστιανικοῦ βίου.

Ὁ δὲ ἀκάθιστος ὕμνος εἶνε ποίημα, τὸ ὅποιον ψάλλεται πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου εἰς τὸ τέλος τῆς ἀκολουθίας. Ὅλα τὰ τροπάρια τοῦ ὕμνου τῆς ἀκολουθίας διαιροῦνται εἰς 24 οἴκους, ὅσα εἶνε τὰ γράμματα τῆς γλώσσης μας καὶ καθεὶς ἀρχίζει μὲν ἐν γράμμα

κατὰ σειράν. Καθ' ἐκάστην τῶν τεσσάρων πρώτων Παρασκευῶν τῆς Τεσσαρακοστῆς ἀναγινώσκονται ἀνά ἕξ ἀπὸ τοὺς οἴκους αὐτοῦς, τὴν δὲ ἡμέραν αὐτὴν, Παρασκευὴν τῆς ε' ἐβδομάδος, ἀναγινώσκονται ὅλοι κατὰ σειράν ὑπὸ τοῦ ἱερέως. Ἡ ἱστορία τοῦ ἀκαθίστου Ὕμνου εἶναι ἡ ἑξῆς.

Κατὰ τὸ ἔτος 626 εἰ Πέρσαι καὶ οἱ Ἄβαροι ἐπολιόρησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, διότι ἀπουσίαζεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος. Καὶ τὴν μὲν θάλασσαν, καὶ πρὸ πάντων τὸν Κεράτιον κόλπον, ἐγέμισαν μὲ πλοῖα, τὴν δὲ ξηρὰν μὲ πεζοὺς καὶ ἵππους καὶ μηχανάς. Οἱ πολῖται, ἂν καὶ ἐπολέμου γενναίως, εἰς οὐδὲν ἄλλο ἤλπιζον τὴν σωτηρίαν των, διότι ἦσαν ὀλίγοι, παρὰ μόνον εἰς τὴν προστασίαν τῆς Θεοτόκου. Καὶ πραγματικῶς, ἕξαφνα ἀνεμοστρόβιλος φοβερός, τὰ μὲν πλοῖα ὅλα συνέτριψε καὶ ἐθύθισε, τὰ δὲ πτώματα τῶν βαρβάρων ἐξέβρασεν ἔμπροσθεν τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου εἰς τὰς Βλαχέρνας. Ἀπὸ τοῦτο ὁ λαός, λαθῶν θάρρος, ἐξῆλθε τῆς πόλεως καὶ κατεδίωξε τοὺς λοιπούς, οἱ ὅποιοι ἔφευγον ἀπὸ τὸν φόβον. Τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας ἐκείνης, συναθροισθέντες εἰς τὸν εἰρημένον ναὸν τῆς Θεοτόκου, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ πατριάρχου Σεργίου καὶ τοῦ ὑπουργοῦ Βάνου, ἀπέδωκαν εἰς αὐτὴν τὸν εὐχαριστήριον ὕμνον, χωρὶς νὰ καθίσουν καθ' ἑλὴν τὴν νύκτα. Ἀπ' αὐτὸ ὠνομάσθη καὶ Ὕμνος Ἀκάθιστος. Τὸ κοντάκιον τοῦ ὕμνου αὐτοῦ εἶνε : « Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια, ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν, εὐχαριστήρια ἀναγράψω σοι ἡ Πόλις σου, Θεοτόκε. Ἄλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον, ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον, ἵνα κράξω σοι. Χαῖρε Νύμφη ἀνύμφευτε ». Δηλαδή : Εἰς σέ τὴν ὑπέρμαχον στρατηγόν, ᾧ προστάτις μας Θεοτόκε, ἀποδίδω τὴν νίκη. Σέ εὐχαριστῶ, ἐγὼ ἡ πόλις σου, διότι με ἔσωσες ἀπὸ τὰ δεινά. Ἐλευθέρωσέ με ὅμως ἀπὸ διαφόρους κινδύνους, διότι σὺ μόνον ἔχεις ἀκατατανίκητον τὴν δύναμιν, διὰ νὰ κράξω πρὸς σέ: Χαῖρε νύμφη ἀνύμφευτε.

Τὸ Σάββατον τῆς ἕκτης ἐβδομάδος τῶν νηστειῶν ἐορτάζεται ἡ μνήμη τῆς ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου. Λέγεται ἀπ' ἀρχαίαν παράδοσιν ὅτι ὁ Λάζαρος ἦτο 30 ἐτῶν, ὅταν ἀνέστησεν αὐτὸν εἰς Βη-

θανίαν ὁ Κύριος καὶ ὅτι ἔζησεν ἀκόμη ἄλλα 30 ἔτη, ἀποθανὼν εἰς Κύπρον τὸ 63 ἔτος μ. Χ. Ὁ τάφος του ἔκειτο πλησίον τῆς πόλεως Κιτίου, ἔχων ἐπιγραφὴν: «Δάζαρος ὁ τετραήμερος καὶ φίλος Χριστοῦ». Κατὰ τὸ ἔτος 890 μετεκόμισεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ ἱερὸν αὐτοῦ λείψανον ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Σοφός.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν, ἕκτην Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν, ἑορτάζεται ἡ Κυριακὴ τῶν Βαΐων! Ἡ ἑορτὴ αὕτη γίνεται δι' ἀνάμνησιν τῆς θριαμβευτικῆς πρὸ τοῦ πάθους εἰσόδου τοῦ Χριστοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅποτε ὁ λαὸς μὲ κλάδους φοινίκων (βάϊα) ὑπεδέχθη αὐτὸν, κράζων: «Ὡσαννά, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὁ Βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ».

10. Περὶ τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος.

Τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴν ἐπισφραγίζει ἡ Μ. Ἑβδομάς, ἡ ὁποία λέγεται τοιουτοτρόπως, διότι μέγала γεγονότα καὶ ἀγαθὰ ὑπενθυμίζει εἰς ἡμᾶς ἡ ἑβδομάς αὕτη. Κατ' αὐτὴν διὰ τῶν Παθῶν καὶ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐσθυσεν ὁ θάνατος, ἐσυγχωρήθη ἡ κατάρρα, κατελύθη ἡ τυραννία τοῦ διαδόλου καὶ συνεπιλιώθη ὁ Θεὸς μὲ τοὺς ἀνθρώπους.

Ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τὰς ἐργασίας των καὶ δὲν εἶνε εὐκολὸν νὰ παρακολουθοῦν τὸν ὄρθρον τῶν ἡμερῶν αὐτῶν, ὁ ὁποῖος εἶνε ὁ σπουδαιότερος, διὰ τοῦτο ἔχει κανονισθῆ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας νὰ τελεῖται οὗτος τὴν ἑσπέραν τῆς προηγουμένης ἡμέρας, ὁ δὲ ἑσπερινὸς τὴν πρωΐαν. Αὐτὸς εἶνε ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἀνάμνησις γεγονότων ἐκ τῶν Παθῶν τοῦ Κυρίου τελεῖται προτῆτερα ἀπὸ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον συνέβησαν. Ἡ σταύρωσις λ.χ. παρίσταται κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς Μ. Πέμπτης, ἐνῶ πραγματικῶς ὁ Ἰησοῦς ἐσταυρώθη τὴν πρωΐαν τῆς Μ. Παρασκευῆς, διότι ὁ ὄρθρος τῆς Μ. Παρασκευῆς τελεῖται τὴν ἑσπέραν τῆς Μ. Πέμπτης, ὁ δὲ ἑσπερινὸς τῆς ἰδίας ἡμέρας τὴν πρωΐαν.

Κατὰ τὴν ἀγίαν καὶ Μεγάλην Δευτέραν ἡ Ἐκκλησία ὑπενθυμίζει εἰς ἡμᾶς τὸν Ἰωσήφ τὸν Πάγκαλον, παρομοιάζουσα αὐτὸν μὲ τὸν

Ἰησοῦν, διότι ὁ βίος καὶ τὰ παθήματα αὐτοῦ ἔχουν πολλὰ τὰ ἴδια μὲ τὸν βίον καὶ τὰ πάθη τοῦ Σωτῆρος.

Ἀπαράλλακτα, ὅπως ὁ Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος ἦτο τόσο καλὸς ἀδελφός, ἐμισήθη καὶ κατεδιώχθη ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Ἰησοῦς κατεδιώχθη ἀπὸ τοὺς ὁμίθους του Ἰσραηλῆτας. Ὅπως ὁ Ἰωσήφ ἐπωλήθη ἀντὶ ἀργυρίων εἰς τοὺς ἐμπόρους Ἰσραηλῆτας, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Ἰούδας ἐπρόδωσε τὸν διδάσκαλόν του ἀντὶ ἰδίων νομισμάτων. Ὅπως ὁ Ἰωσήφ ἐρρίφθη εἰς τὸν λάκκον ἀπὸ τοὺς κακοὺς ἀδελφούς του καὶ κατόπιν ἐσώθη, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Χριστὸς ἐτέθη εἰς τὸν τάφον καὶ κατόπιν ἀνεστήθη.

✕ Εἰς τὴν μνήμην αὐτὴν τοῦ Ἰωσήφ ἐπισυνάπτεται καὶ ἡ ἱστορία τῆς καταρασθείσης καὶ ξηραθείσης συκῆς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ἕνεκα τῆς ἀκαρπίας τῆς. Ἡ ἱστορία αὕτη εἶνε συμβολικὴ καὶ εἰκονίζει τὴν Συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων, ἡ ὅποια, ἐπειδὴ δὲν εἶχε τὸν ἀπαιτούμενον καρπὸν τῆς ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας, ἐγυμνώθη ἀπὸ πᾶσαν πνευματικὴν χάριν διὰ τῆς θείας κατάρτας. Γενικῶς δὲ θέλει νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς, ὅτι, ὅποιος δὲν κάμνει καλὰ ἔργα, εἶνε ἐπικατάρατος.

Τὴν ἁγίαν καὶ Μεγάλην Τρίτην γίνεται ἀνάμνησις τῆς παραβολῆς τῶν Δέκα Παρθένων, ἡ ὅποια διδάσκει εἰς ἡμᾶς νὰ εἴμεθα πάντοτε ἕτοιμοι διὰ τῆς ἐκτελέσεως ἔργων ἀγαθῶν, διότι δὲν γνωρίζομεν τὴν ὥραν καὶ τὴν στιγμήν τοῦ τέλους τῆς ζωῆς μας.

Τὴν ἁγίαν καὶ Μεγάλην Τετάρτην γίνεται ἀνάμνησις τῆς ἀμαρτωλῆς γυναικός, ἡ ὅποια ἤλειψεν εἰς Βηθανίαν μὲ μύρον τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐσπόγγισεν αὐτοὺς μὲ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς τῆς. Ἐπίσης γίνεται ἀνάμνησις τοῦ φρικτοῦ γεγονότος τῆς συμφωνίας τοῦ Ἰούδα μὲ τοὺς ἀρχιερεῖς νὰ παραδώσῃ τὸν Διδάσκαλον εἰς αὐτοὺς ἀντὶ 30 ἀργυρίων.

Τὴν ἁγίαν καὶ Μεγάλην Πέμπτην γίνεται ἀνάμνησις τοῦ μυστικοῦ δείπνου, κατὰ τὸν ὁποῖον, ἀφοῦ ἐνίψεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν του εἰς ὑπόδειγμα ταπεινώσεως, παρέδωκεν εἰς ἡμᾶς τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου. Τὴν ἐσπέραν τελεῖται ὁ ὄρθρος τῆς Μ. Παρασκευῆς, ὅπως προείπομεν, κατὰ τὸν ὁποῖον ἀνα-

γινώσκονται, τὰ 12 Εὐαγγέλια, δηλαδή 12 περικοπαι ἀπὸ τοὺς τέσσαρας Εὐαγγελιστὰς τοῦ Εὐαγγελίου, αἱ ὁποῖαι περιγράφουν τὰ πάθη τοῦ Κυρίου. Μετὰ τὸ πέμπτον Εὐαγγέλιον γίνεται ἡ περιφορά τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, κατὰ τὴν ὁποῖαν ψάλλεται ὁ περίφημος ὕμνος : « Σήμερον κρεμάται ἐπὶ ξύλου, ὁ ἐν ὕδασι τὴν γῆν στεγάζων... ».

Τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην Παρασκευὴν γίνεται ἀνάμνησις τῶν παθῶν τοῦ Σωτῆρος καὶ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου του (ὥραν 3 μ. μ.). Κατὰ τὴν ἑσπέραν ψάλλεται ἡ ἀκολουθία τοῦ ἐπιταφίου θρήνου μὲ τὰς τρεῖς στάσεις τῶν ἐγκωμίων καὶ περιφέρεται ὁ ἐπιτάφιος. Ἡ Μ. Παρασκευὴ εἶναι ἡμέρα αὐστηροτάτης νηστείας.

Τὸ ἅγιον καὶ Μέγα Σάββατον γίνεται ἀνάμνησις τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου. Κατὰ τὴν 10 πρωϊνὴν ὥραν τελεῖται ἡ πρώτη ἀνάστασις, ἡ ὁποία εἶνε προάγγελμα τῆς ἀναστάσεως. Κατ' αὐτὴν οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν ἤχουσι χαρμούνως, ὁ ἱερεὺς ραίνει μὲ ἄνθη τὴν ἐκκλησίαν, ἀναγινώσκειται δὲ ὁ ψαλμικός στίχος : « Ἀνάστα ὁ Θεὸς κρίνων τὴν γῆν », ὁ ὁποῖος προφητεύει τὴν βεβαίαν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ Κυριακὴ τοῦ Πάσχα εἶνε ἡ μεγίστη καὶ λαμπροτάτη κινητὴ δεσποτικὴ ἑορτὴ, διότι πανηγυρίζομεν κατ' αὐτὴν τὴν ἀνάστασιν ἐκ τῶν νεκρῶν τοῦ Κυρίου μας. Εἶνε ἑορτῶν ἑορτὴ καὶ πανηγύρεων πανήγυρις. Κατὰ τὸ μεσονύκτιον τοῦ Μ. Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν τελεῖται ἡ Ἀνάστασις, ψαλλομένου μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ τροπαρίου « Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν. . . ». Τὴν δὲ Κυριακὴν τὸ ἀπόγευμα γίνεται καὶ ἄλλη Ἀνάστασις, δι' ὅσους δὲν ἠδυνήθησαν νὰ παραστοῦν εἰς τὴν πρώτην. Ὁ λαὸς ὀνομάζει αὐτὴν « Ἀγάπην », διότι εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν ἔλοι ὅσοι παρευρίσκοντο εἰς αὐτὴν ἠσπάζοντο μετὰ τῶν ἀδελφικῶς. Κατὰ τὴν ἑορτὴν αὐτὴν ἀναγινώσκειται εἰς πολλὰς γλώσσας τὸ κατὰ Ἰωάννην ἅγιον Εὐαγγέλιον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Κύριος συνιστᾷ εἰς τοὺς μαθητὰς του εἰρήνην καὶ τὸ ὁποῖον ἀρχίζει μὲ τὸ « Οὕσης ὀφίας τῆ ἡμέρα ἐκείνη κλπ. ».

11. Ποῖαι εἶναι αἱ μετὰ τὸ Πάσχα κινηταὶ δεσποτικάι ἑορταί.

Αἱ ἑορταὶ αὗται εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἡ ἑβδομάς τῆς Διακαινησίμου. Ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα παρετελε-
νετο ἑπτὰ ἡμέρας καὶ ἔτελείωνε τὴν Κυριακὴν τοῦ ἀντίπασχα ἢ τὴν
Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ, ἡ ὁποία παλαιὰ ἐλέγετο καινὴ, δηλαδὴ νέα,
διότι ἀπὸ τὸ Πάσχα ἀρχίζει τὸ νέον ἐκκλησιαστικὸν ἔτος. Τὴν Πα-
ρασκευὴν τῆς ἑβδομάδος αὐτῆς ἑορτάζεται ἡ Ζωοδόχος Πηγὴ ἢ
μᾶλλον Ζωηφόρος πηγὴ. Ἐξω τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρχε
μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, ἡ ὁποία ἀνηγέρθη
ὑπὸ Λέοντος τοῦ Θρακῆος κατὰ τὰ μέσα τοῦ 5ου αἰῶνος, πλησίον
μιας πηγῆς, τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ ἔθεραύπευσε πολλοὺς ἀσθενεῖς.
Ἡ Ἐκκλησία αὕτη μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως
κατεδαφίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἀπέμεινε μόνον ἡ πηγὴ τοῦ
Ἁγιάσματος. Ἄλλ' ἐπὶ Σουλτὰν Μκχμουτ κατὰ τὸ ἔτος 1833
ἔπετράπη εἰς χριστιανοὺς νὰ ἀνοικοδομήσουν νέαν Ἐκκλησίαν, ἡ
ὁποία ἐντὸς τριῶν ἐτῶν ἔτελείωσε. Κατὰ δὲ τὴν 2αν Φεβρουαρίου
1835 ἐγένοντο μεγαλοπρεπῶς τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Οἰκουμε-
νικοῦ Πατριάρχου καὶ 12 προκρίτων Ἀρχιερέων, ἐν μέσῳ πλη-
θους χριστιανῶν. Ἡ ἀνάμνησις λοιπὸν τῶν πρώτων ἐγκαίνιων
τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς ἑορτάζεται τὴν ἡμέραν αὐτὴν.

Ἡ Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ εἶναι ἡ πρώτη Κυριακὴ μετὰ τὸ Πάσχα.
Αὕτη ἑορτάζεται εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Ἀποστόλου Θωμᾶ, ὁ ὁποῖος
ἀπουσίαζε κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τοῦ Ἰησοῦ. Οὗτος δὲν ἐπί-
στευεν εἰς τοὺς λόγους τῶν λοιπῶν ἀποστόλων περὶ τῆς Ἀναστά-
σεως τοῦ Ἰησοῦ. Μετὰ 8 ἡμέρας ἐμφανίζεται πάλιν ὁ Ἰησοῦς εἰς
τοὺς μαθητάς του, ἐνῶ αἱ θύραι ἦσαν κλεισταὶ καὶ λέγει πρὸς
τὸν Θωμᾶν: «Φέρε τὸν δάκτυλόν σου καὶ ἴδὲ τὰς χεῖράς μου· καὶ φέρε
τὴν χεῖρά σου καὶ βάλε αὐτὴν εἰς τὴν πλευράν μου· καὶ μὴ γίνε-
σαι ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός». Τότε ὁ Θωμᾶς ἰδὼν καὶ ψηλαφήσας

ἀκριβῶς τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν τοῦ Δεσπότου] ἀνέκραξεν ἔ
μετὰ πίστεως: «Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου».

Ἡ Κυριακὴ τῶν Μυροφόρων εἶνε ἡ δευτέρα Κυριακὴ μετὰ τὸ Πάσχα καὶ ἐορτάζεται πρὸς τιμὴν τῶν μυροφόρων γυναικῶν Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς, Μαρίας τοῦ Ἰακώδου, Μαρίας τοῦ Κλωπᾶ, Ἰωάννας γυναικὸς τοῦ Χουζᾶ, ἐπιτρόπου Ἡρώδου τοῦ Ἀντίπα, Σαλώμης, μητρὸς τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου καὶ Σωσάννης. Συνεορτάζονται δὲ μετ' αὐτῶν καὶ οἱ πρότερον κρυμμένοι μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος ἦτο πλούσιος καὶ εὐγενὴς καὶ εἰς ἓκ τῶν Βουλευτῶν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ Νικόδημος, ὁ ὁποῖος ἦτο ἄρχων τῶν Ἰουδαίων, νομομαθὴς καὶ πεπαιδευμένος.

Ἡ Κυριακὴ τοῦ Παραλύτου εἶνε ἡ τρίτη Κυριακὴ μετὰ τὸ Πάσχα καὶ λέγεται τοιοῦτοτρόπως, διότι κατ' αὐτὴν ἀναγινώσκειται ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον ἡ θεραπεία τοῦ ἐπὶ 38 ἔτη βασανιζομένου παραλυτικοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, πλησίον τῆς Προβατικῆς Κολυμβήθρας εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα.

Ἡ Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος εἶνε ἡ τετάρτη Κυριακὴ μετὰ τὸ Πάσχα, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἀναγινώσκειται ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον ὁ διάλογος τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς Σαμαρείτιδος.

Ἡ δὲ Κυριακὴ τοῦ Τυφλοῦ εἶνε ἡ τελευταία Κυριακὴ μετὰ τὸ Πάσχα καὶ λέγεται τοιοῦτοτρόπως, διότι κατ' αὐτὴν ἀναγινώσκειται ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον ἡ θεραπεία τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα.

Ἡ ἀνάληψις τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία ἐορτάζεται 40 ἡμέρας μετὰ τὸ Πάσχα, πάντοτε ἡμέραν Πέμπτην, εἰς ἀνάμνησιν τῆς Ἀναληψιν τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὕστερον ἀπὸ 40 ἡμέρας ἀπὸ τῆς Ἀναστάσεως.

Ἡ Κυριακὴ τῆς Ἁγίας Πεντηκοστῆς. Μετὰ τὴν εἰς τοὺς οὐρανοὺς Ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος, οἱ ἕνδεκα ἀπόστολοι καὶ λοιποὶ αὐτοῦ μαθηταὶ συνηθροίσθησαν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα εἰς τὸ ἀνώγειον τῆς οἰκίας των καὶ ἐπερίμεναν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅπως ὑπείσχεθη εἰς αὐτοὺς ὁ Χριστός. Ἐκεῖ πραγματικῶς κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν, ἣ ὁποία εἶνε πεντηκοστὴ ἀπὸ τοῦ Πάσχα, κατήλθε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα

ἐγ εἶδει πυρίνων γλωσσῶν καὶ ἐκάθησεν εἰς τὴν κεφαλὴν ἑνὸς ἐκάστου. Ἀπὸ τότε οἱ Ἀπόστολοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἰδιῶται καὶ ἀγράμματοι ἄλιεῖς, ἐθεολόγησαν καὶ ἔγιναν οἱ κήρυκες τῆς ἀληθείας καὶ οἱ διδάσκαλοι ὅλου τοῦ κόσμου.

Τέλος ἡ Κυριακὴ τῶν Ἁγίων Πάντων εἶνε ἡ ἐπομένη Κυριακὴ τῆς Πεντηκοστῆς καὶ ἐορτάζεται εἰς μνήμην καὶ τιμὴν ὅλων τῶν ἁγίων καὶ προπάντων τῶν μαρτύρων, ὅσοι ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ μέχρι τῶρα ἐτελείωσαν τὸν βίον των μὲ εὐσέβειαν, αὐταπάρνησιν καὶ καλὰ ἔργα.

Ἡ ἀκολουθία τῶν κινητῶν ἐορτῶν ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Κυριακῆς τῶν Ἁγίων Πάντων ἀναγράφεται εἰς εἰδικὸν ἐκκλησιαστικὸν βιβλίον, τὸ ὁποῖον λέγεται Πεντηκοστάριον.

12. Περὶ τῶν Θεομητορικῶν ἐορτῶν.

Θεομητορικαὶ ἐορταὶ λέγονται ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὀρισθῆναι ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου καὶ ἀναφέρονται εἰς αὐτήν.

Εἶνε δ' αὐταὶ αἱ ἑξῆς :

1) Τὸ γενέθλιον τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας. Ἐορτάζεται αὕτη τὴν 8ην Σεπτεμβρίου πρὸς ἀνάμνησιν τῆς γεννήσεως τῆς Θεοτόκου ἐξ ἐπαγγελίας, ἀπὸ γέροντας γονεῖς, τὸν Ἰωακείμ καὶ τὴν Ἄνναν.

2) Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου. Κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας ἡ Θεοτόκος ἀφιερῶθη εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἔμεινεν εἰς τὸν ναὸν ἀπὸ τοῦ 3ου ἔτους μέχρι τοῦ 14ου ὑπηρετοῦσα. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς εἰσόδου τῆς εἰς τὸν ναὸν ἐορτάζεται ἡ ἐορτὴ αὕτη κατὰ τὴν 21 Νοεμβρίου.

3) Ὁ Ἑὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου. Ἡ χαρμόσυνος αὕτη καὶ ἐξόχως πανηγυρικὴ ἐορτὴ, ἡ ὁποία τελεῖται τὴν 25ην Μαρτίου, ἀναφέρεται εἰς τὴν εὐχάριστον ἀγγελίαν (εὐαγγελισμὸν), τὴν

ὅποιαν ἀνήγγειλεν ὁ ἄγγελος Γαβριήλ εἰς τὴν Θεοτόκον, ὅτι ἐκ πνεύματος ἁγίου θὰ γεννήσῃ τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου.

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἐορτάζεται καὶ ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν ἐορτή, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὑψώσεως τῆς σημαίας τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, εἰς τὴν ἱερὰν μονὴν τῆς ἁγίας Λαύρας ἐν Καλαβρύτοις κατὰ τὸ 1821.

4) Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου. Ἡ ἐορτὴ αὕτη εἶνε ἀρχαία καὶ ἐορτάζεται τὴν 15ην Αὐγούστου εἰς ἀνάμνησιν τῆς κοιμήσεως ἢ μεταστάσεως τῆς Θεοτόκου. Οἱ Ἀπόστολοι, οἱ ὅποιοι συνηθροίσθησαν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Θεοτόκου ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς, ἔβου ἐκήρυττον, ἐκήδευσαν μεγαλοπρεπῶς τὸ Θεοδόχον σῶμα εἰς Γεθσημανῆ καὶ

5) Ἡ ἐορτὴ τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, περὶ τῆς ὁποίας ὠμιλήσαμεν. Ὁ ὕμνος οὗτος ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Διακόνου τῆς Μ. Ἐκκλησίας Γεωργίου τοῦ Πισίδου.

13. Περὶ τῶν ἐορτῶν τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ.

Ἐορταὶ τῶν ἁγίων εἶνε ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τοὺς ἁγίους τοῦ Θεοῦ, εἴτε ἄνδρας εἴτε γυναῖκας, οἱ ὅποιοι διὰ τῆς ἀφοσιώσεώς των εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ἠθικοῦ καὶ ἐναρέτου βίου των, διὰ τῶν μαρτυριῶν, τὰ ὅποια ὑπέφεραν καὶ διὰ τῶν ὑπηρεσιῶν γενικῶς, τὰς ὁποίας προσέφεραν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐτιμήθησαν ὑπ' αὐτῆς καὶ ὀνομάσθησαν ἅγιοι.

Ἀπὸ τὰς ἐορτάς αὐτάς αἱ ἀρχαιότεραι εἶνε αἱ τῶν μαρτύρων. Ἐξ αὐτῶν ἄξιαι σημειώσεως εἶνε αἱ ἑξῆς :

1) Ἡ ἐορτὴ τῶν ἐπτὰ παιδῶν τῶν Μακκαβαίων, ἐορταζομένη τὴν 1ην Αὐγούστου.

2) Τῶν ἁγίων Νηπίων, τῶν ἐν Βηθλεὲμ ὑπὸ Ἡρώδου φονευθέντων, τὰ ὅποια ἦσαν δεκατέσσαρες χιλιάδες ἐν ὄλῳ καὶ ἡ ὁποία ἐορτάζεται τὴν 29 Δεκεμβρίου.

3) Ἡ ἀποτομὴ τῆς τιμίας Κεφαλῆς τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου Προ-

φήτου, Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, ἡ ὁποία ἐορτάζεται τὴν 29ην Αὐγούστου.

4) Ἡ ἐορτὴ τοῦ Πρωτομάρτυρος Στεφάνου, ἐορταζομένη τὴν 27 Δεκεμβρίου.

5) Τοῦ μεγαλομάρτυρος καὶ ἱαματικοῦ Παντελεήμονος, 27 Ἰουλίου. Ὁ ἅγιος Παντελεήμων ἦτο ἱατρός, καταγόμενος ἐκ Νικαηδίας, ἐκ πατρὸς εἰδωλολάτρου καὶ μητρὸς χριστιανῆς. Κατηχηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἱερέως Ἐρμολάου ἐβαπτίσθη καὶ μετέρχετο τὴν ἱατρικὴν τέχνην φιλανθρώπως. Κάποτε ἐθεράπευσε τυφλόν, τὸν ὅποιον ἔφερε καὶ εἰς τὸν δρόμον τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ ὁ θεραπευθεὶς ὡμολόγησε τὸν ἱατρὸν καὶ τὸν τρόπον τῆς θεραπείας, ὁ τότε βασιλεὺς Μαξιμιανὸς διέταξε καὶ ἀπεκεφάλισαν τὸν ἅγιον Παντελεήμονα κατὰ τὸ ἔτος 305

6) Τοῦ ἁγίου Γεωργίου, 23 Ἀπριλίου. Οὗτος κατήγετο ἐκ Καππαδοκίας καὶ ἦτο χιλιάρχος. Εἰς τοὺς πολέμους ἦτο λαμπρὸς καὶ τροπαιοφόρος. Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Διοκλητιανοῦ παρρησία ἐκήρυξε τὸν Χριστόν, τὸν ὅποιον ἐκ προγόνων σεβόμενος ὑπέκρυπτεν. Ἐκαμε δὲ πολλὰ θαύματα καὶ ἄθλους, ὁδηγήσας εἰς τὴν ἀληθινὴν πίστιν πολλοὺς εἰδωλολάτρας. Κατὰ τὸ ἔτος 306 ἀπεκεφαλίσθη δι' ὄλα αὐτά, κατόπιν διαταγῆς τοῦ Διοκλητιανοῦ.

7) Τοῦ ἁγίου Δημητρίου, 26 Ὀκτωβρίου. Οὗτος κατήγετο ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ ἦτο διδάσκαλος τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ. Ὃταν ἦλθεν εἰς Θεσσαλονίκην ὁ Μαξιμιανὸς κατὰ τὸ ἔτος 290, διέταξε καὶ συνέλαβον αὐτὸν καὶ τὸν ἐκράτουν δέσμιον εἰς τὴν φυλακὴν. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐγένοντο εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν ἀγῶνες, κατὰ τοὺς ὁποίους, ὁ μὲν Μαξιμιανὸς ἦτο θεατῆς, κάποιος δὲ φίλος του βάρβαρος καὶ ἐπίσημος παλαιστής, Λυαῖος ὀνομαζόμενος, ἐκόμπαζεν εἰς τὸ στάδιον, προσκαλῶν τοὺς παλίτας νὰ διαγωνισθοῦν. Τοῦτο ἄμα εἶδε κάποιος νέος, Νέστωρ ὀνομαζόμενος καὶ γνώριμος τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ἔρχεται πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν φυλακὴν, ζητῶν τὰς εὐχὰς του πρὸς μονομαχίαν. Τότε ὁ ἅγιος Δημήτριος ἠὐχήθη αὐτὸν καὶ τὸν ἐσφράγισε μὲ τὸν τίμιον Σταυρόν. Παρουσιάζεται λοιπὸν εἰς τὸ στάδιον ἀναφωνῶν: «Ὁ Θεὸς Δημητρίου, βοήθει μοι!»

καὶ ἀμέσως συμπλέκεται μετὸν Λυαῖον, τὸν ὁποῖον κτυπήσας μετὸ ξίφος κατὰκαρδα, ἀφίνει ἄπνουν. Ὁ Μαξιμιανὸς τότε θυμώσας διέταξεν ἀμέσως, τὸν μὲν Δημήτριον νὰ φονεύσουν διὰ λογχῶν, τὸν δὲ Νέστορα μετὸ ἴδιον ξίφος.

8) Τῆς μεγαλομάρτυρος Αἰκατερίνης, 25 Νοεμβρίου. Αὕτη ἦτο παρθένος σωφρονεστάτη καὶ ἐνδοξος κατὰ τὴν οἰκογένειαν, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν παιδείαν, ζῶσα εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ἐπειδὴ ὡμολόγει τὸν Χριστὸν καὶ μετὴν εὐγλωττίαν της ἔκαμε πολλοὺς νὰ πιστεύσουν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἀπεκεφαλίσθη κατὰ τὸ ἔτος 305.

9) Τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος Βαρβάρας. Αὕτη κατήγετο ἐκ Νικομηδείας καὶ ἦτο θυγάτηρ εἰδωλολάτρου τινὸς Διοσκόρου τὸ ὄνομα, ὁ ὁποῖος, ἀφ' οὗ ἐδασάνισεν αὐτὴν ἀπανθρώπως διὰ τὴν πίστιν της πρὸς τὸν Χριστὸν, τελευταῖον τὴν ἀπεκεφάλισεν κατὰ τὸ ἔτος 290 ἐπὶ Μαξιμιανοῦ.

Μετὰ τὰς ἑορτὰς τῶν μαρτύρων ἔχομεν τὰς ἀποστολικὰς. Τοιαῦται ἑορταὶ πρὸς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν Ἀποστόλων, τῶν ἀποστολικῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν Εὐαγγελιστῶν εἶνε : 1) Πέτρου καὶ Παύλου, 29 Ἰουνίου. 2) Ἡ σύναξις τῶν 12 Ἀποστόλων, 30 Ἰουνίου. 3) Τοῦ ἀποστόλου Φιλίππου, 14 Νοεμβρίου. 4) Τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου, 30 Νοεμβρίου. 5) Θωμᾶ τοῦ Ἀποστόλου, ὁ Ὀκτωβρίου, 6) Ἰακώβου ἀποστόλου τοῦ Ἀδελφοθέου, 23 Ὀκτωβρίου. 7) Βαρθολομαίου τοῦ ἀποστόλου, 25 αὐγούστου. 8) Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, 26 Σεπτεμβρίου. 9) Σίμωνος τοῦ ἀποστόλου, 10 Μαΐου 10) Λουκᾶ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, 18 Ὀκτωβρίου. 11) Ματθαίου τοῦ εὐαγγελιστοῦ, 16 Νοεμβρίου. 12) Τῶν ἰσαποστόλων ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἁγίας Ἑλένης, 21 Μαΐου καὶ ἄλλαι.

Κατόπιν ἔχομεν τὰς ἑορτὰς τῶν ὁσίων καὶ μεγάλων ἀσκητῶν. Οὗτοι ἐγκατέλειψαν τὸν κόσμον καὶ ἀπεούρησαν εἰς τὰς ἐρήμους, διὰ νὰ ἀσκοῦν τὸν ἑαυτὸν των εἰς τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ διὰ νὰ λατρεύουν τὸν Θεὸν μετ' ἕλην τὴν ψυχὴν των, χωρὶς βιωτικῆς μερίμνας. Ἐξ αὐτῶν τῶν ἑορτῶν αἱ σπουδαιότεραι εἶνε :

1) Τοῦ ὁσίου καὶ Θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν Ἀντωνίου τοῦ Μεγάλου, 17 Ἰανουαρίου. Οὗτος ἐγεννήθη εἰς Αἴγυπτον κατὰ τὸ 261 ἐκ γονέων εὐσεδῶν. Ἀκολουθήσας τὴν εὐαγγελικὴν φωνὴν διεμοίρασεν εἰς πτωχοὺς ὄλην του τὴν περιουσίαν καὶ ἀνεχώρησεν εἰς τὴν ἔρημον. Οἱ ἐπὶ 20 ἔτη πειρασμοὶ του εἶνε ἀπίστευτοι. Κατῶρθωσεν ὅμως ἐπὶ τέλους τὰ πάντα νὰ κατανικήσῃ καὶ νὰ προσελκύσῃ εἰς τὴν ἔρημον πλῆθος ὁπαδῶν, ὅπου αὕτη μετεβλήθη εἰς πόλιν. Ἐπὶ Μαξιμιανοῦ κατὰ τὸ 312, ὅτε οἱ χριστιανοὶ κατεδιώκοντο καὶ ἐφρονεύοντο, ἔτρεξεν εἰς βοήθειαν αὐτῶν καὶ παρηγορίαν. Κατὰ τὸ 335 κατέβη εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας, διότι ἡ Ἐκκλησία ἐταράττετο ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν. Ἀπέθανε τὴν 17ην Ἰανουαρίου 356, ζήσας 105 ἔτη καὶ γενόμενος τύπος τῆς ἀρετῆς καὶ κανῶν τῶν μοναζόντων. 2) Τῶν ὁσίων Πατέρων ἡμῶν Παύλου τοῦ Θηβαίου καὶ Ἰωάννου τοῦ Καλυβίτου, 15 Ἰανουαρίου καὶ 3) Τοῦ ὁσίου καὶ Θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν Εὐθυμίου τοῦ Μεγάλου, 20 Ἰανουαρίου. Οὗτος κατήγετο ἐκ Μελιτινῆς τῆς Ἀρμενίας καὶ ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος. Κατεπολέμησε τοὺς εἰδωλολάτρας, ἐγίνε προστάτης τῶν μοναχῶν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν εὐσέβειαν πολλοὺς ἐκ τῶν Σαρακηνῶν. Ἀπεβίωσεν εἰς ἡλικίαν 96 ἐτῶν κατὰ τὸ ἔτος 473.

Μετὰ ταύτας ἔχομεν τὰς ἐορτὰς τῶν μεγάλων ἱεραρχῶν καὶ διδασκάλων. Οὗτοι μὲ τὰ ἐνάρετα ἔργα των, τὴν διδασκαλίαν των καὶ τὰ συγγράμματά των ὠφέλησαν τὴν ἐκκλησίαν καὶ ὑπερήσπισαν τὸν Χριστιανισμόν. Εἶνε δὲ ἀπὸ τὰς ἐορτὰς αὐτὰς αἱ σπουδαιότεραι, αἱ ἑξῆς: 1) Τοῦ μεγάλου Βασιλείου, 1 Ἰανουαρίου. Οὗτος ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 329 εἰς Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας ὑπὸ γονέων εὐσεδῶν καὶ ἐναρέτων. Μικρὸς ἔχασε τὸν πατέρα του καὶ τὴν ἀνατροφὴν του ἀνέλαβε μὲ ζῆλον ἡ μήτηρ του Ἐμμέλεια. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τὸν σοφιστὴν Διδάκιον καὶ κατόπιν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου συνεδέθη φιλικῶς μὲ τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, ἀναδειχθεὶς μέγας διδάσκαλος καὶ ρήτωρ. Κατόπιν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἀνεχώρησεν εἰς τὰ ἡσυχαστήρια τοῦ Πόντου, ὅπου συνέγραψε τοὺς λόγους του.

Κατὰ τὸ 370 ἐξελέγη ἐπίσκοπος τῆς πατρῖδος του, ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος τοιοῦτου, ἐτίμησε δὲ τὸν θρόνον του διὰ τῆς ἀρετῆς, τῆς πίστεως, τῆς διδασκαλίας του καὶ τῶν φιλανθρωπικῶν του ἔργων. Συνέγραψε πολλὰ συγγράμματα καὶ λειτουργίαν, ἣ ὅποια τελεῖται τὰς Κυριακὰς τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, τὴν Μ. Πέμπτην καὶ Μ. Σάββατον, τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων καὶ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς του. Πολλὰ παθῶν ἐπὶ τοῦ ἀρειονόφρονος βασιλέως Οὐάλεντος καὶ τοῦ ἐπάρχου Μοδέστου, ἀπεβίωσε τὸ 379. Διὰ τὴν πολυμάθειάν του καὶ τὴν σοφίαν ἐπωνομάσθη Οὐρανοφάντωρ καὶ Μέγας.

2) Τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων Ἀλεξανδρείας Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου, 18 Ἰανουαρίου. Καὶ οἱ δύο οὗτοι σοφοὶ τῆς ἀληθείας διδάσκαλοι καὶ πρόμαχοι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ κατήγοντο ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἔπου καὶ ἐγένοντο ἀρχιεπίσκοποι, συνέγραψαν δὲ πολλὰ συγγράμματα θεολογικά. Ὁ μέγας Ἀθανάσιος κατ' ἀρχὰς ἔγινε διάκονος τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, τὸν ὅποιον ἀντεπροσώπευσεν εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ Α'. Οἰκουμένην σύνοδον. Ἐκεῖ ὠμίλησε κατὰ τοῦ Ἀρειανισμοῦ μὲ σφοδρότητα καὶ ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματα. Ὄταν ἐχήρευεν ὁ θρόνος τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐξελέγη οὗτος ἐπίσκοπος. Ἐπὶ 45 ἔτη διετέλεσε τοιοῦτος, ἀλλὰ πολλὰκις ἐξωρίσθη ὑπὸ τῶν τότε αὐτοκρατόρων, διότι μετὰ θάρρους κατηγόρει τὴν πολυτέλειαν καὶ τὰς ἀσωτείας των. Ἀπεβίωσε κατὰ τὸ ἔτος 373, εἰς ἡλικίαν 77 ἐτῶν.

3) Τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, Βασιλείου τοῦ μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, 30 Ἰανουαρίου. Ἡ κοινὴ ἑορτὴ τῶν τριῶν τούτων Διδασκάλων ἤρχισε νὰ τελεῖται ἀπὸ τὸ ἔτος 1100, ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ἑορτῆς εἶνε: «Τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας τῆς Τρισηλίου Θεότητος, τοὺς τὴν οἰκουμένην ἀκτίσι δογμάτων θεῶν πυρσεύσαντας, τοὺς μελιρρότους ποταμούς τῆς σοφίας, τοὺς τὴν κτίσιν πᾶσαν θεογνωσίας νάμασι καταρδεύσαντας, Βασίλειον τὸν Μέγαν, καὶ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, σὺν τῷ κλεινῷ Ἰωάννῃ, τῷ τὴν γλῶτταν χρυσορρήμονι, πάντες οἱ τῶν λόγων αὐτῶν ἐρα-

σταί, συνελθόντες ὕμνοις τιμήσωμεν· αὐτοὶ γὰρ τῇ Τριάδι ὑπὲρ ἡμῶν ἀεὶ πρεσβεύουσιν».

Ἐπίσης ἔχομεν τὰς ἐορτὰς τῶν Θαυματουργῶν καὶ προστατῶν τῆς Ἐκκλησίας. 1) Τοῦ ἁγίου Νικολάου, 6 Δεκεμβρίου. Ὁ ἅγιος Νικόλαος κατ' ἀρχὰς ἔγινε διάκονος καὶ κατόπιν ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος εἰς τὴν πόλιν τῶν Μύρων τῆς Λυκίας. Ἦτο πολὺ φιλόανθρωπος, διαμοιράζων ὄλα εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἐνῶ αὐτὸς ἔζη λιτότατα. Ὁ βίος του ἦτο τύπος ἀρετῆς, εὐσεβείας καὶ πραότητος. Εἰς τὴν κατὰ τὸ ἔτος 325 γενομένην ἐν Νικαίᾳ Ἀ. Οἰκουμενικὴν σύνοδον διὰ θαυμαστῆς ἀγορεύσεως κατεδίκασε τὸν Ἄρειον καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του. Πλεῖστα εἶνε τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἔκαμε καὶ ἰδίως εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπου ἔσωσε κινδυνεύοντας ἀπὸ ναυάγια· διὰ τοῦτο θεωρεῖται καὶ προστάτης ὄλων τῶν ναυτικῶν. Ὅλα τὰ πλοῖα τῶν ὀρθοδόξων ἔχουν τὴν εἰκόνα του. Τὸ ἀπολυτίκιόν του εἶνε: «Κανόνα πίστεως καὶ εἰκόνα πραότητος, ἐγκρατείας διδάσκαλον, ἀνέδειξέ σε τῇ ποιμνῇ σου, ἢ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια· διὰ τοῦτο ἐκτίσω τῇ ταπεινώσει τὰ ὑψηλά, τῇ πτωχείᾳ τὰ πλούσια. Πάτερ ἱεράρχα Νικόλαε, πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ, σωθῆναι τὸς ψυχὰς ἡμῶν.

2) Τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, 12 Δεκεμβρίου. Ὁ θεοφόρος οὗτος Πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας κατήγετο ἀπὸ τὴν Κύπρον καὶ ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Τριμυθοῦντος τῆς Κύπρου. Ἔλαβε μέρος ὡς συνοδικὸς εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ Ἀ. Οἰκουμενικὴν σύνοδον, ὅπου δι' ἀπλουστάτων λόγων καὶ πρακτικῶν ἐπιχειρημάτων ἀπεστόμωσε τοὺς Ἄρειανούς. Ἐκαμε καὶ αὐτὸς μετ' τὴν θείαν χάριν τόσα θαύματα, ὥστε ἐπωνομάσθη θαυματουργός. Ἀπεβίωσε κατὰ τὸ ἔτος 350, τὸ δὲ ἱερὸν λείψανόν του ἐφυλάσσετο εἰς τὴν πατρίδα του. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 7ου αἰῶνος μετεκομίσθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐτιμᾶτο καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Βασιλέων. Πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453), ἱερεὺς τις, ὀνομαζόμενος Γεώργιος Καλοχαιρέτης, παραλαβὼν τὸ λείψανον, καθὼς καὶ τὸ τῆς ἁγίας Θεοδώρας τῆς Αὐγούστης, ἔφερεν αὐτὰ μέσῳ Σερβίας εἰς Ἄρταν καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς Κέρκυραν, ὅπου καὶ εὐρίσκονται σήμερον. Ἄν καὶ παρήλθον

1500 περίπου έτη, τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος μένει σφόν και διατηρεῖ και αὐτὴν ἀκόμη τοῦ δέρματος τὴν ἐλαστικότητα. Πραγματικῶς ! «Θαυμαστός ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ!».

3) Τῶν ἁγίων και θαυματουργῶν Ἀναργύρων, Κοσμᾶ και Δαμιανῶ. Οὗτοι κατήγγειλον ἐκ τῆς Ἀσίας και εἶχον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Ιατροῦ. Ἀνετράφησαν εὐσεβῶς ἀπὸ τὴν φιλόχριστον μητέρα των Θεοδότην και προσέφεραν τὰς Ιατρικὰς των βοθηλας δωρεάν, κηρύττοντες τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ.

Πλὴν τούτων ἐορτάζομεν και τὴν μνήμην τῶν ἁγίων προφητῶν, οἱ ὁποῖοι προανήγγειλαν τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτήρος. Εἶνε δὲ αὐταί : 1) Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρομοῦ και Βαπτιστοῦ. Ἡ μὲν σύναξις αὐτοῦ ἐορτάζεται τὴν 7ην Ἰανουαρίου ἢ δὲ ἀποτομῆ τῆς τιμῆς κεφαλῆς του τὴν 29ην Αὐγούστου. 2) Ἰερεμίου, 1 Μαΐου. 3) Ἡλιοῦ, 20 Ἰουλίου. 4) Ἡσαίου, 9 Μαΐου. 5) Ἀμῶς, 15 Ἰουνίου. 6) Ἐλισαίου, 14 Ἰουνίου. 7) Ζαχαρίου, 5 Σεπτεμβρίου κλπ.

Ἐορτάζομεν ἐπίσης τὴν σύναξιν τῶν Ταξιαρχῶν Μιχαὴλ και Γαβριὴλ και πασῶν τῶν ἐπουρανίων ἀσωμάτων Δυνάμεων, τὴν 8 Νοεμβρίου. Σύναξις ἐδῶ λέγεται ἢ συνάθροισις τῶν πιστῶν εἰς κοινὴν ἐορτήν. Οἱ ἄγγελοι ἔλοι εἶνε πνεύματα λειτουργικὰ και διαιροῦνται εἰς 9 τάγματα, τὰ ὁποῖα λέγονται Θρόνοι, Χερουβείμ, Σεραφεείμ, Κυριότητες, Δυνάμεις, Ἐξουσίαι, Ἀρχαί, Ἀρχάγγελοι και Ἄγγελοι. Τέλος ἔχομεν ἐορτὰς νεομαρτύρων και τυπικῶν ἁγίων, καθὼς και ἐορτὰς ἀνακομιδῆς ἁγίων λειψάνων ἢ ἱερῶν κειμηλίων.

Ὅλους τοὺς ἁγίους μαζί ἐορτάζομεν τὴν Κυριακὴν μετὰ τὴν Πεντηκοστήν, ἢ ὁποῖα λέγεται Κυριακὴ τῶν ἁγίων Πάντων.

Εἰς μερικὰς πόλεις ἐορτάζεται και τιμᾶται ἅγιός τις με ἰδιαιτέραν ἐπισημότητα, διότι ἡ ἱστορία του συνδέεται με τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως. Θεωρεῖται δ' οὗτος ὡς ἰδιαιτέρος προστάτης τῆς πόλεως και διὰ τοῦτο λέγεται πολιοῦχος ἅγιος. Αἱ Ἀθηναὶ ἔχουν τοιοῦτον τὸν ἅγιον Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμόν μετὰ τὴν ὁμιλίαν τοῦ ἀποστό-

λου Παύλου ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ἄρεϊου Πάγου, τῶν Ἀθηνῶν.
 Ἡ Θεσσαλονίκη ἔχει τὸν ἅγιον Δημήτριον, ἡ Κέρκυρα τὸν ἅγιον
 Σπυρίδωνα, ἡ Ζάκυνθος τὸν ἅγιον Διονύσιον, ἡ Κεφαλληνία τὸν
 ἅγιον Γεράσιμον, αἱ Πάτραι τὸν ἀπόστολον Ἄνδρέαν.

Γ' ΑΙ ΙΕΡΑΙ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΙ

14. Ποῖαι εἶναι αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀκολουθίαι.

Ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ χριστιανισμοῦ καθιερώθησαν ὀρισμένοι τύποι λατρείας τοῦ Θεοῦ, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται ἀκολουθίαι, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ χριστιανοὶ προσεύχονται καὶ προσφέρουν τὰς εὐχαριστίας των πρὸς τὸν Πλάστην. Προηγούμενος εἶπομεν τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ κοινὴ προσευχὴ εἶνε ἀνωτέρα τῆς κατ' ἴδιαν. Ἐξ αὐτῶν, ἄλλαι μὲν τελοῦνται τακτικῶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ λέγονται τακτικαὶ ἀκολουθίαι, ἄλλαι δ' ἐκτάκτως, ὅσας φορές παρουσιασθῆ ἀνάγκη καὶ λέγονται ἑκτακτοὶ ἀκολουθίαι. Τακτικαὶ ἀκολουθίαι εἶνε ὁ ἔσπερινός, ὁ ὄρθρος καὶ ἡ θεία λειτουργία. Ἐκτακτοὶ δὲ τὸ βάπτισμα, τὸ χρῆσμα, ἡ ἐξομολόγησις, τὸ εὐχέλαιον, ὁ γάμος, ἡ ἱερωσύνη, ἡ ἱεροτελεστία τῶν ἐγκαίνων τοῦ ναοῦ καὶ ἡ ἱεροτελεστία τῶν ἀποθανόντων.

15. Περὶ τῶν τακτικῶν ἀκολουθιῶν.

Αἱ τακτικαὶ ἀκολουθίαι ἀποτελοῦνται ἀπὸ δεήσεις, ὕμνους, εὐχάς, τροπάρια, ψαλμοὺς, καὶ περικοπὰς ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν, τὰ ὅποια λέγονται καὶ ψάλλονται κατὰ τὴν τέλεσιν αὐτῶν. Οἱ χρόνοι, οἱ ὅποιοι ἔχουν ὀρισθῆ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, διὰ νὰ τελῶνται αἱ τακτικαὶ ἀκολουθίαι, εἶνε οἱ ἑξῆς: 1) Τὸ μεσονυκτικόν. 2) Ὁ ὄρθρος, δηλαδὴ πρῶτα. 3) Αἱ ὥραι, ἡ πρώτη, τρίτη, ἕκτη καὶ ἑνάτη ὥρα, δηλαδὴ ἡ ἕκτη καὶ ἡ ἑνάτη τῆς πρῶτας, ἡ μεσημβρία

καὶ ἡ τρίτη μετὰ μεσημβρίαν, διότι οἱ Ἑβραῖοι ὑπελόγιζον ὅτι ἤρχιζεν ἡ ἡμέρα ἀπὸ τῆς ἕκτης πρωΐνης ὥρας. 3) Ὁ ἑσπερινὸς καὶ 4) Τὸ ἀπόδειπνον.

Ἐπειδὴ ὁμως δὲν εἶνε εὐκόλον νὰ τηρῶνται αὐστηρῶς οἱ χρόνοι οὗτοι τῶν τακτικῶν ἀκολουθιῶν, καθιερώθη νὰ προσεύχεται ὁ ἱερεὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν μόνον δύο φορές τὴν ἡμέραν, τὴν πρωΐαν καὶ τὴν ἑσπέραν. Τὴν πρωΐαν ἀναγινώσκειται τὸ μεσονυκτικὸν καὶ ὁ ὄρθρος, τὴν δ' ἑσπέραν ἡ ἑνάτη ὥρα καὶ ὁ ἑσπερινός. Ὅφειλει ὁμως ὁ ἱερεὺς νὰ ἀναγινώσκη εἰς τὴν οἰκίαν του τὴν πρώτην, τὴν τρίτην καὶ ἕκτην ὥραν, καθὼς καὶ τὸ ἀπόδειπνον, κατὰ τὰς ὀρισμέναις ὥρας. Μόνον εἰς τὰ ἱερὰ μοναστήρια ἀκόμη ἐφαρμόζονται ἀκριδῶς ὅλοι οἱ χρόνοι τῶν τακτικῶν ἀκολουθιῶν.

16. Πόσων εἰδῶν Λειτουργίαι ὑπάρχουν.

Κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν δὲν ὑπῆρχε τὸ αὐτὸ εἶδος λειτουργίας δι' ἕλην τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ κάθε μίξα κατὰ τόπους Ἐκκλησία εἶχε ἰδικόν της τύπον, μετὰ τὴν παρατήρησιν ὁμως ὅτι ἡ βᾶσις εἰς ἕλας ἦτο ἡ ἴδια, δηλαδὴ ἡ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ὀρισθεῖσα κατὰ τὸν Μυστικὸν δεῖπνον θεία εὐχαριστία. Ὀλίγον ὁμως κατ' ὀλίγον εἰς τὴν θείαν εὐχαριστίαν προσετέθησαν διάφοροι ὕμνοι πρὸς τὸν Θεόν, εὐχαὶ καὶ δεήσεις, ἀνάγνωσις τῶν Γραφῶν, ἀνάγνωσις τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὸ κήρυγμα καὶ τοιοῦτοτρόπως ἔγιναν αἱ λειτουργίαι, κατὰ τὰς ὁποίας λατρεύομεν τὸν Θεόν.

Αἱ κυριώτεραι ἀπὸ τὰς ἀρχαίας λειτουργίας, αἱ ὁποῖαι σώζονται, εἶνε αἱ ἑξῆς τέσσαρες : 1) Ἡ λειτουργία τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου. Τὴν ἀκολουθίαν τῆς λειτουργίας αὐτῆς συνέταξε κατὰ πρῶτον ὁ μαθητὴς τοῦ Κυρίου Ἰακώβος ὁ Ἀδελφόθεος, ὁ ὁποῖος λέγεται τοιοῦτοτρόπως, διότι ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ μνήστορος τῆς Παναγίας, ἀπὸ προηγούμενον γάμον του. Ἡ λειτουργία ὁμως αὐτὴ δὲν τελεῖται σήμερον, διότι εἶνε πολὺ μακρά. Μόνον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς του (23 Ὀκτωβρίου) τελεῖται.

2) Ἡ λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα, ὁ Μέγας Βασίλειος ἐσυντόμευσε τὴν λειτουργίαν τοῦ Ἰακώβου, ἀλλὰ καὶ αὕτη εἶνε ἐκτενής καὶ διὰ τοῦτο τελεῖται μόνον 10 φορές τὸ ἔτος· ἦτοι τὰς πέντε Κυριακὰς τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, τὴν Μ. Πέμπτην, τὸ Μ. Σάββατον, τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων καὶ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ Μ. Βασιλείου.

3. Ἡ λειτουργία τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου αἰῶνος ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐσυντόμευσε κατὰ πολὺ τὴν λειτουργίαν τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ ἀπὸ τότε ἐπεκράτησεν εἰς ὅλην τὴν ὀρθόδοξον ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἡ λειτουργία του. Τελεῖται δὲ καθ' ὅλας τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς τοῦ ἔτους, ἐκτὸς ἐκείνων, κατὰ τὰς ὁποίας τελεῖται ἡ λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου.

4. Ἡ λειτουργία τῶν προηγουμένων. Αὕτη τελεῖται κατὰ τὰς πενθήμερους ἡμέρας τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς καὶ προπάντων κατὰ Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν καὶ ὀνομάζεται τῶν προηγουμένων, δηλαδὴ τιμῶν δώρων, λειτουργία, διότι ταῦτα δὲν ἀγιάζονται κατ' αὐτήν, ἀλλὰ μόνον παρατίθενται εἰς προσκύνῃσιν

† Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος

ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης καὶ προσφέρονται εἰς κοινωνίαν, διότι εἶνε ἤδη ἡγιασμένα εἰς τὴν συνήθη λειτουργίαν τῆς προηγουμένης ἐκάστοτε Κυριακῆς. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἡμερῶν ἡ λειτουργία αὕτη τελεῖται καὶ κατὰ τὴν Μ. Δευτέραν, Μ. Τρίτην καὶ Μ. Τετάρτην.

8/ 17. Ἑρμηνεία τῆς θείας λειτουργίας.

Ἀνωτέρω εἶπομεν ὅτι ἡ συνήθης λειτουργία, ἡ ὁποία τελεῖται σήμερον εἰς τὰς ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας, εἶνε ἡ λειτουργία τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου. Διὰ τοῦτο μόνον περὶ αὐτῆς θὰ ὁμιλήσωμεν, ἀφ' οὗ ἄλλως τε αἱ ἄλλαι μόνον εἰς τὰς λεπτομερείας διαφέρουν ἀπ' αὐτῆν.

Πρὸ τῆς λειτουργίας τελεῖται ὁ ὄρθρος. Ὅταν κατ' αὐτὸν ψάλλωνται οἱ Αἴνοι, ὁ ἱερεὺς, ἐνδεδυμένος τὴν λειτουργικὴν του στολήν, προετοιμάζει τὰ τίμια δῶρα, τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, διὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας εὐχαριστίας, ἐξάγων διὰ τῆς λόγχης 5 μερίδας ἐκ τῆς ἐνζύμου προσφορᾶς, τὰς ὁποίας θέτει ἐπὶ τοῦ ἁγίου δίσκου. Συγχρόνως ὁ διάκονος ἢ ὁ ἴδιος ὁ ἱερεὺς χύνει εἰς τὸ ἅγιον ποτήριον οἶνον καὶ ὕδωρ. Κατόπιν ὁ ἱερεὺς μὲ θυμίαμα εὐλογεῖ αὐτὰ καὶ μετὰ τοῦτο θέτει ἐπὶ τοῦ ἁγίου δίσκου τὸν ἀστερίσκον. Μετὰ τὸν ἀστερίσκον θέτει ὁ ἱερεὺς ἐπὶ τοῦ ἁγίου δίσκου, καθὼς καὶ ἐπὶ τοῦ ἁγίου ποτηρίου, τὰ ἱερὰ καλύμματα καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὰ τὸν ἀέρα. Ἡ ἐτοιμασία αὐτῶν τιμίων δώρων λέγεται προσκομιδὴ, διότι γίνεται ἐπὶ τῆς ἱερᾶς προθέσεως, ἀριστερὰ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς, ἡ ὁποία λέγεται καὶ προσκομιδὴ. Μετὰ τὴν προετοιμασίαν αὐτῆν ψάλλεται ἡ μεγάλη δοξολογία, ἡ ὁποία εἶνε τὸ τέλος τοῦ ὄρθρου.

Ἀφ' οὗ τελειώσῃ ὁ ὄρθρος, ἀρχίζει ἡ θεία λειτουργία, ἡ ὁποία διαιρεῖται εἰς δύο μέρη· α') εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν κατηχομένων καὶ β') εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν πιστῶν.

Ἡ πρώτη λέγεται τῶν κατηχομένων, διότι κατ' αὐτὴν ἠδύναντο νὰ παρευρίσκωνται ἐκτὸς τῶν πιστῶν καὶ οἱ κατηχούμενοι, δηλαδὴ ὅσοι ἐδιδάσκοντο τὴν Κατήχησιν, ἀλλ' ἀκόμη δὲν εἶχον βαπτισθῆ, ἡ δὲ δευτέρα τῶν πιστῶν, διότι κατ' αὐτὴν μόνον οἱ πιστοί, δηλαδὴ οἱ βαπτισθέντες, ἠδύναντο νὰ μετέσχουν, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ τελεσθῆ τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας. Διὰ τοῦτο πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας αὐτῆς διετάσσοντο οἱ

κατηχούμενοι νὰ ἀποχωρήσουν. Ἡ διάκρισις αὕτη εἰς κατηχουμένους καὶ πιστοὺς σήμερον δὲν ὑπάρχει, διότι ὅλοι βαπτίζονται εἰς πολὺ μικρὰν ἡλικίαν, ἐν τούτοις ὅμως ἡ διαίρεσις τῆς λειτουργίας εἰς τὰ εἰρημένα δύο μέρη μένει ἀμετάβλητος, ὅπως εὐρέθη, διότι εἶνε ἔργον ἁγίων καὶ μεγάλων ἀνδρῶν καὶ συνδέεται μὲ ἱεράς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας μας.

Τώρα θὰ ἐξετάσωμεν πῶς γίνεται ἡ θεία λειτουργία.

α') Ἡ λειτουργία τῶν κατηχουμένων.

Ἡ θεία λειτουργία ἀρχίζει μὲ τὴν ἐκφώνησιν ὑπὸ τοῦ διακόνου τῶν λέξεων : «Εὐλόγησον δέσποτα». Τότε ὁ ἱερεὺς λέγει : «Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων». Εἰς τὴν εὐχὴν αὐτὴν ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν, ὡς ἀντιπρόσωπος ὄλων τῶν ἐκκλησιαζομένων, ἀπαντᾷ «Ἀμήν», δηλαδὴ εἶθε νὰ γίνῃ. Κατόπιν ἀπαγγέλλεται ὑπὸ τοῦ διακόνου ἡ μεγάλη Συναπτὴ, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰς δεήσεις πρὸς τὸν Θεόν, συνδεδεμέναις.

Δι' αὐτῆς παρακαλεῖ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, στερεώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἐνώσεως ὄλων τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν μίαν ἀληθινὴν θρησκείαν, ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ὑπὲρ τοῦ κλήρου, τοῦ λαοῦ, καὶ τοῦ στρατοῦ, ὑπὲρ εὐφορίας τῆς γῆς, ὑπὲρ τῶν νοσοῦντων κλπ. Μετὰ ταῦτα ψάλλονται ὑπὸ τῶν δύο χορῶν τῶν ψαλτῶν ἀντιφώνως, δηλαδὴ κατὰ διαδοχὴν, τὰ Ἀντίφωνα, εἰς τὰ ὁποῖα προστίθενται τὰ ὑποψάλματα. Καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον ἀντίφωνον λέγεται τό, «Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου Σῶτερ, σῶσον ἡμᾶς». Εἰς δὲ τὸ δεῦτερον λέγεται τό, «Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἀναστάς ἐκ νεκρῶν, ψάλλοντάς σοι, ἀηλούϊα».

Πρέπει νὰ σημειώσωμεν, ὅτι αἱ λέξεις «ὁ ἀναστάς ἐκ νεκρῶν», ἀλλάσσουν κατὰ τὰς διαφόρους δεσποτικὰς καὶ Θεομητορικὰς ἑορτάς δι' ἄλλων καταλλήλων. Εἰς τὸ τέλος τοῦ δευτέρου ἀντιφώνου λέγεται καὶ ὁ ὕμνος «Ὁ Μονογεννῆς Υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ.....». Εἰς τὸ τρίτον τέλος ἀντίφωνον, ὑπόψαλμα εἶνε τὸ τροπάριον ἢ ἀπολυτίχιον τῆς τυχούσης ἑορτῆς. Εἰς τὸ τέλος ἐκάστου

ἀντιφώνου ὁ διάκονος ἀπαγγέλλει τὴν μικρὰν Συναπτὴν, ἀρχίζων μὲ τὰς λέξεις : « Ἐτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν ».

Ἐνῶ ψάλλεται τὸ ἀπολυτίκιον, ὁ διάκονος κρατῶν τὸ εὐαγγέλιον ἐξέρχεται μετὰ τοῦ ἱερέως, ὁ ὁποῖος ἀκολουθεῖ αὐτόν, ἐκ τῆς βορείου πύλης τοῦ ἱεροῦ, προηγουμένων λαμπάδος καὶ θυμιατοῦ καὶ ἴστανται εἰς τὴν μέσην τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ διάκονος τότε ὑψώνει τὸ εὐαγγέλιον καὶ ἀναφωνεῖ « Σοφία ὀρθοί »· δηλαδή, ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν κόσμον ἐγνώσθη διὰ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὅλοι σηκωθῆτε ἐνώπιον τοῦ παρόντος Χριστοῦ. Μετὰ τοῦτο ὁ διάκονος καὶ ὁ ἱερεὺς εἰσέρχονται εἰς τὸ ἅγιον βῆμα. Ἡ εἴσοδος αὕτη λέγεται μικρὰ εἴσοδος ἢ εἴσοδος τοῦ εὐαγγελίου, διὰ νὰ διακρίνεται ἀπὸ τὴν μεγάλην εἴσοδον, περὶ τῆς ὁποίας θὰ ὀμιλήσωμεν παρακάτω καὶ διότι διὰ πρώτην φοράν φέρεται τὸ εὐαγγέλιον ἐκ τοῦ ἱεροῦ εἰς τὸν κυρίως ναόν.

Κατόπιν ψάλλεται τὸ ἀπολυτίκιον τῆς Κυριακῆς, πρὸς δοξολογίαν τῆς ἀναστάσεως, τὸ τροπάριον τοῦ Ἁγίου τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ τοῦ ἑορτάζοντος ἁγίου, ἐὰν ὑπάρχη, εἰδὲ μὴ, τὸ τῆς πλησιαζούσης ἢ ἑορταζομένης Ἱεσοποτικῆς ἢ θεομητορικῆς ἑορτῆς. Ἐὰν δὲ δὲν εἶνε καὶ τοιαύτη ἑορτή, τότε ψάλλεται τὸ Κοντάκιον τῆς Θεοτόκου « Προστασία τῶν χριστιανῶν ἀκαταίσχυντε... ». Εἰς τὰς Κυριακὰς τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς ψάλλεται τό, « Τῆ ὑπερμάχῳ στρατηγῶ... ».

Μετὰ ταῦτα ψάλλεται ὁ τρισάγιος ὕμνος « ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς » καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ἁποστόλου ὑπὸ τοῦ ἀναγνώστου ἐκ τῶν περικοπῶν τῶν Πράξεων τῶν Ἁποστόλων ἢ τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἁποστόλου ὁ διάκονος ἀναγινώσκει ἀπὸ τοῦ ἁμῶνος μίαν περικοπὴν ἐκ τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ εὐαγγελίου, ὁ μὲν χορὸς δοξολογεῖ τὸν Κύριον διὰ τοῦ « Δόξα σοι, Κύριε, δόξα σοι », ὁ δὲ ἱερεὺς σφραγίζει τὸν λαὸν ἐξ ὀνόματος τοῦ Κυρίου.

Μετὰ ταῦτα γίνεται τὸ κήρυγμα. Ἄφ' οὗ τελειώσῃ τοῦτο, ὁ διάκονος ἰστάμενος πρὸ τῆς ὥραίας πύλης ἀρχίζει νὰ ἐκφωνῇ τὰς ἐκτενεῖς δεήσεις διὰ τοῦ, « Εἴπωμεν πάντες ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανόου ἡμῶν εἴπωμεν », διὰ τῶν ὁποίων εὐχεται ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν, τοῦ κλήρου, τοῦ λαοῦ καὶ τῶν κοπιαζόντων καὶ ψαλλόντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν, μνημονεύει τοὺς κεκοιμημένους εἰς Κύριον καὶ τέλος εὐχεται ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων νὰ ἐλεήσῃ αὐτοὺς ὁ Κύριος, νὰ ἀποκαλύψῃ εἰς αὐτοὺς τὸ εὐαγγέ-

γέλιον τῆς δικαιοσύνης καὶ νὰ ἐνώσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ἅγιαν αὐτοῦ καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν. Εἰς τὸ τέλος ὁ διάκονος παραγγέλλει εἰς τοὺς κατηχομένους νὰ κλίνουν τὴν κεφαλὴν των, ὁ δὲ ἱερεὺς ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος εὐχεται ὑπὲρ αὐτῶν, κατ' ἀρχὰς μὲν μὲ χαμηλὴν φωνὴν νὰ ἀξιωθοῦν οὗτοι εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν καὶ νὰ συγκαταριθμηθοῦν μὲ τὴν ἐκλεκτὴν ποίμνην, κατόπιν δὲ μεγαλοφώνως: «Ἰνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσι τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν».

Μετὰ τὴν εὐχὴν ταύτην ὁ διάκονος παραγγέλλει εἰς τοὺς κατηχομένους νὰ ἀποχωρήσουν ἐκ τοῦ ναοῦ, λέγων: «Ὅσοι κατηχομένοι προέλθετε (=ἐξέλθετε)· οἱ κατηχούμενοι προέλθετε, ὅσοι κατηχομένοι προέλθετε· μὴ τις τῶν κατηχομένων» (=νὰ μὴ μένη κανεὶς ἐκ τῶν κατηχομένων). Κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπῆρχε διάκρισις κατηχομένων καὶ πιστῶν, μόλις ἔλεγεν αὐτὰ ὁ διάκονος, οἱ κατηχούμενοι ἔφευγον καὶ ἔμενον εἰς τὸν ναὸν μόνον οἱ πιστοί. Ταυτοτρόπως ἐτελείωνεν ἡ λειτουργία τῶν κατηχομένων καὶ ἤρχιζεν ἡ λειτουργία τῶν πιστῶν.

β') Ἡ λειτουργία τῶν πιστῶν.

Ἀφ' οὗ ἐπαπλώσῃ ὁ ἱερεὺς τὸ εἰλητὸν ἢ ἀντιμήνοιον ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπεζῆς κατὰ τὴν ἐξοδὸν τῶν κατηχομένων, διὰ νὰ τοποθετηθοῦν εἰς αὐτὴν τὰ τίμια δῶρα ἐκ τῆς προθέσεως, ὁ διάκονος ἀπαγγέλλει τὰς δύο μικρὰς ἔκτενεῖς ὑπὲρ τῶν πιστῶν, ἀρχίζων διὰ τοῦ: «Ὅσοι πιστοὶ ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν». Δηλαδή, ὅσοι εἰσθε πλέον βαπτισμένοι Χριστιανοὶ μένατε καὶ ἄς παρακαλέσωμεν ἀκόμη καὶ ἄλλην μίαν φορὰν τὸν Κύριον μὲ ἀγάπην. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ κυρίως λειτουργία, διότι κατ' αὐτὴν τελεῖται ἡ θεία καὶ ἱερὰ μυσταγωγία. Ἡ λειτουργία τῶν πιστῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς πράξεις· 1) τὴν προσκομιδὴν τῶν τιμίων δώρων εἰς τὴν ἅγιαν τράπεζαν, 2) τὸν ἁγιασμὸν αὐτῶν μετὰ τοῦ μνημοσύνου τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ 3) τὴν παρασκευὴν εἰς τὴν θείαν κοινωνίαν μετὰ τῆς ἀκολουθούσης αὐτὴν θείας κοινωνίας καὶ ἀπολύσεως.

1) Ἡ προσκομιδὴ τῶν τιμίων δώρων. Μετὰ τὴν ἀπαγγελίαν ὑπὸ τοῦ διακόνου τῶν δύο ἀνωτέρω μικρῶν ἔκτενῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν λέγονται μυστικῶς ὑπὸ τοῦ ἱερέως αἱ εὐχαὶ ὑπὲρ τῶν πι-

στῶν, ἀνοίγονται αἱ ἅγιαι θύραι. Καὶ ὁ μὲν ἱερεὺς πρὸ τῆς ἁγίας τραπέζης ἀναγινώσκει μυστικῶς τὴν ὑψηλὴν εὐχὴν τοῦ Χερουβικοῦ ὕμνου, ὁ δὲ χορὸς ψάλλει τὸν Χερουβικὸν Ὑμνον: «Οἱ τὰ Χερουβιμ μυστικῶς εἰκονίζοντες καὶ τῇ ζωοποιῷ Τριάδι τὸν τρισάγιον Ὑμνον προσάδοντες, πᾶσαν τὴν βιωτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν, ὡς τὸν Βασιλέα τῶν ὄλων ὑποδεξόμενοι, ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενοι τάξεσιν. Ἀλληλούϊα». Δηλαδή: Ἡμεῖς οἱ πιστοί, οἱ ὅποιοι εἰκονίζομεν μυστικῶς τὰ Χερουβιμ καὶ ψάλλομεν εἰς τὴν ζωοποιὸν Τριάδα τὸν Τρισάγιον Ὑμνον, ἄς ἀφήσωμεν τώρα κάθε φροντίδα καὶ μέριμναν τῆς ζωῆς, διὰ νὰ ὑποδεχθῶμεν τὸν βασιλέα τῶν ὄλων (δηλ. τὸν Χριστόν, τὸν ὅποσον εἰκονίζουσι τὰ τρίμα δῶρα). Ἐνῶ ψάλλεται ὁ Χερουβικὸς ὕμνος καὶ μετὰ τὰς λέξεις, «ὡς τὸν Βασιλέα τῶν ὄλων», γίνεται ἡ μεγάλη εἴσοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ διάκονος καὶ ὁ ἱερεὺς ἐξέρχονται τοῦ ἁγίου βήματος, κρατοῦντες, ὁ μὲν πρῶτος τὸν ἅγιον δίσκον μετὰ τὸ τίμιον σῶμα τοῦ Κυρίου, ὁ δὲ δεύτερος τὸ ἅγιον ποτήριον μετὰ τὸ τίμιον αἷμα Του, διὰ νὰ μεταφέρουν αὐτὰ ἐκ τῆς προθέσεως διὰ μέσου τοῦ ναοῦ εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, πρὸς ἁγιασμόν. Τότε ὅλοι οἱ πιστοὶ κλίνουν εὐλαδῶς τὰς κεφαλὰς τῶν ἐνώπιον τῶν τιμίων δώρων, τὰ ὅποια διὰ τῶν εὐχῶν εἰς τὴν πρόθεσιν ἔγιναν ἀντίτυπα τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου καὶ παρακαλοῦν μυστικῶς, ὅπως ὁ Κύριος μνησθῇ αὐτῶν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καθὼς τοῦ ληστοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Ὁ διάκονος καὶ ὁ ἱερεὺς, διακόπτοντες ὀλίγον τὴν πορείαν καὶ ἰστάμενοι εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ, μνημονεύουσι ὑπὲρ τῶν ζώντων καὶ τῶν κεκοιμημένων εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ἵνα ὁ Κύριος μνησθῇ αὐτῶν εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Μετὰ τοῦτο καὶ οἱ δύο εἰσέρχονται εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα καὶ ὁ ἱερεὺς ἀποθέτει τὸ ἅγιον ποτήριον ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης καὶ πλησίον αὐτοῦ τὸν ἅγιον δίσκον, παραλαμβάνων αὐτὸν ἀπὸ τὸν διάκονον, ἐνῶ ὁ χορὸς ψάλλει τὸ ὑπόλοιπον τοῦ Χερουβικοῦ Ὑμνου.

Μετὰ τὴν μεγάλην εἴσοδον ἐξέρχεται ὁ διάκονος ἐκ τοῦ ἱεροῦ καὶ ἐξακολουθεῖ τὰς δεήσεις πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὰ τρίμα δῶρα, παρακαλῶν νὰ γίνουν σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, διὰ τὸν ναόν, διὰ τὸν ἄγγελον φύλακα καὶ διὰ τοὺς χριστιανοὺς νὰ ζήσουν τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς τῶν μετὰ ἀγάπην καὶ μετάνοιαν, νὰ ἔχουν χριστιανικὸν τέλος καὶ χωρὶς πόνους καὶ νὰ δώσουν καλὴν ἀπολογίαν ἐνώπιον τοῦ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ. Ἐνῶ δὲ ὁ διάκονος λέγει τὰς δεήσεις ταύτας, ὁ ἱερεὺς λέγει ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος εὐχὴν, μετὰ τὴν ὁποίαν παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ δεχθῇ τὴν λα-

τρέλαν ταύτην καὶ νὰ μᾶς ἀνταμείψῃ κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν. Μετὰ ταῦτα ὁ ἱερεὺς εὐχεται εἰς ὄλους τοὺς ἐκκλησιαζομένους τὴν εὐχὴν τῆς εἰρήνης, λέγων : «Εἰρήνη πᾶσι». Ὅταν ἀκούσῃ τὴν εὐχὴν αὐτὴν ὁ διάκονος, προτρέπει ὄλους εἰς ἀμοιβαίαν ἀγάπην, διὰ νὰ ὁμολογήσωμεν μὲ ὁμόνοιαν τὴν καλὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως. Τότε ὁ χορὸς ἀποκρινόμενος ἐν ὀνόματι τοῦ λαοῦ ψάλλει : «Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον», φανερώνει δηλαδὴ συντόμως ποῖα ὁμολογοῦμεν. Μετὰ τὴν σύντομον αὐτὴν ὁμολογίαν ἀκολουθεῖ ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως ὑπὸ τοῦ ἀναγνώστου : «Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν....», ἀφοῦ πρῶτον ὁ διάκονος ἀναφωνήσῃ : «Τὰς θύρας τὰς θύρας. Ἐν σοφίᾳ πρόσχωμεν». Τὸ καταπέτασμα τῶν ἁγίων θυρῶν ἀποσύρεται τότε, εἰς σημεῖον ὅτι πλησίον εἶνε ἡ φανέρωσις τοῦ μυστηρίου καὶ ἡ κοινωνία αὐτοῦ διὰ τῆς πίστεως.

Ἀφ' οὗ ἀπαγγελθῇ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, ὁ διάκονος, πρὶν ἀπουρθῆεῖς τὸ ἱερόν, προτρέπει πάλιν τοὺς πιστοὺς εἰς εὐλαβὴ προσοχήν, διὰ νὰ προσφέρουν ἄξια τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν, λέγων : «Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου, πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν». Οἱ δὲ πιστοὶ ἀπαντῶντες εἰς αὐτά, ψάλλουν : «Ἐλαίον εἰρήνης θυσίαν αἰνέσεως», δηλαδὴ προσφέρομεν εἰς τὸν Κύριον ἀντὶ ἐλαίου εἰρήνης καὶ ὁμόνοιαν καὶ ἀντὶ θυσίας αἰνεσίν καὶ εὐχαριστίαν. Τότε διὰ τελευταίαν φορὰν ἐξέρχεται εἰς τὴν ὥραιαν πύλην ὁ ἱερουργῶν καὶ εὐχεται εἰς ὄλους τρία πνευματικὰ δῶρα ἀπὸ κάθε πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ κατόπιν προτρέπει νὰ ἔχωμεν τὰς καρδίας πρὸς τὰ ἄνω καὶ νὰ μὴ συλλογιζώμεθα κανὲν γῆϊνον. Ὁ δὲ χορὸς ἐξ ὀνόματος ὄλων τῶν πιστῶν ἀπαντᾷ «ἔχομεν πρὸς τὸν Κύριον» τὰς καρδίας δηλαδὴ. Ἐδῶ τελειώνει ἡ πρώτη πράξις τοῦ Θεοῦ δράματος τῆς προσκομιδῆς καὶ τῆς τελευταίας ἐτοιμασίας τῶν πιστῶν διὰ τὸν ἁγιασμόν των καὶ ἀρχίζει ἡ δευτέρα πράξις τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ τοῦ μνημοσύνου.

2. Ὁ ἁγιασμός τῶν τιμίων δώρων καὶ τὸ μνημόσυνον τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ ἁγιασμός τῶν τιμίων δώρων ἀρχίζει διὰ τῆς προσφωνήσεως τοῦ ἱερουργοῦντος : «Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ». Οἱ πιστοὶ ἀναφωνοῦν τότε : «ἄξιον καὶ δίκαιόν ἐστιν», δηλαδὴ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Κύριον. Μετὰ τοῦτο ὁ ἱερουργῶν ἀποσύρεται εἰς τὸ

ἀγιαστήριον καὶ ἀναγινώσκει μυστικῶς τὴν μεγάλην καὶ θαυμασίαν εὐχαριστήριον εὐχὴν, τὴν ὁποῖαν μερικὰς φορὰς μόνον διακόπτει μὲ ἐκφωνήσεις. Τὰς τελευταίας λέξεις τῆς εὐχῆς ταύτης «τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδοντα, βοῶντα, κεκραγῶτα καὶ λέγοντα» ὁ ἱεραργῶν ἐκφωνεῖ μετ' ἐπικρούσεως τοῦ ἁγίου δίσκου διὰ τοῦ ἀστερίσκου καὶ τότε ψάλλεται ὑπὸ τοῦ χοροῦ ὁ θριαμβευτικὸς ὕμνος «Ἄγιος, Ἄγιος, Ἄγιος, Κύριος Σαβαώθ πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου. Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν δόματι Κυρίου. Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις». Κατόπιν ὁ ἱεραργῶν ἐξακολουθεῖ τὴν εὐχὴν καὶ ἔπειτα ἐκφωνεῖ τὰ ἴδια λόγια τοῦ Σωτήρος πρὸς τοὺς μαθητὰς του «Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ Σῶμα τὸ ὑπὲρ ἡμῶν κλῶμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστὶ τὸ Αἷμά μου, τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». Ὁ λαὸς ἀπαντᾷ εἰς ἑκάστην ἐκφώνησιν «Ἀμήν» = ἀληθῶς. Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν αὐτὴν, πάλιν ἐξακολουθεῖ ὁ ἱεραργῶν μυστικῶς νὰ εὐχεται εἰς τὸν Θεὸν καὶ κατόπιν ἀναφωνεῖ: «Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρομεν κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα». Δηλαδή τὰ προκειμένα δῶρα ἀπὸ τοὺς πλουσίους θησαυροὺς σου, Θεέ μας, σοῦ τὰ προσφέρομεν κατὰ πάντα χρόνον καὶ δι' ὅλα τὰ εὐεργετήματα. Τότε ὁ χορὸς ψάλλει τὴν σύντομον εὐχαριστίαν «Σὲ ὑμνοῦμεν, σὲ εὐλογοῦμεν, Σοὶ εὐχαριστοῦμεν, Κύριε, καὶ δεόμεθά σου, ὁ Θεὸς ἡμῶν». Ὅταν ψάλλεται ἡ εὐχαριστία αὕτη, ὁ ἱεραργῶν σηκώνει τὰ χεῖρας καὶ ἐπικαλεῖται παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, διὰ τὴν ἀγίασιν τὰ τίμια δῶρα, κατόπιν δ' εὐλογεῖ διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ τὸν ἄρτον καὶ τὸ ποτήριον.

Μετὰ τὸν ἀγιασμόν τῶν τιμίων δῶρων ὁ ἱεραργῶν θυμῶν καὶ συνεχίζει τὴν ὑπόλοιπον εὐχαριστήριον εὐχὴν, μνημονεύων πάντας τοὺς προπάτορας, Πατέρας καὶ ἁγίους καὶ πρὸ πάντων τὴν Θεοτόκον διὰ τῆς ἀναφωνήσεως: «Ἐξαιρέτως τῆς Παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας». Ὁ χορὸς τότε ψάλλει τὸν ὕμνον τῆς Θεοτόκου «Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς μακαρίζειν σε τὴν Θεοτόκον.....». Κατόπιν ὁ ἱεραργῶν εὐχεται ὑπὲρ τοῦ ἐπισκόπου νὰ ἔχη ὕψειαν καὶ μακροήμερουσιν, διὰ νὰ ὀρθοτομῇ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Ἐπειτα ὁ διάκονος μνημονεύει καὶ δι' ὅλους ἔσους ἔχομεν εἰς τὸν νοῦν μας, ἐνῶ ὁ ἱεραργῶν ἐκφωνεῖ «Καὶ δὸς ἡμῖν ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μὴ καρδίᾳ.....», πρὸς τὴν ὁποῖαν εὐχὴν ὁ χορὸς ἀπαντᾷ «Ἀμήν». Τότε στρέφεται ὁ ἱεραργῶν πρὸς τὸν λαόν καὶ εὐλογεῖ αὐτὸν διὰ τῆς ἀποστολικῆς εὐχῆς «Καὶ ἔσται τὰ ἐλέη τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ

ΤΕΛΟΣ

— $\frac{1}{3.6}$ —

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΖΗΚΑΚΗ

Σειρά εύμεθόδων βοηθητικῶν βιβλίων νέας ἐκδόσεως καὶ ἐπὶ τῇ
βάσει τῶν τελευταίων Προγραμμάτων τοῦ Ὑπουργ. τῆς Παιδείας

ΤΑΞΕΙΣ Β' Γ' ΚΑΙ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Μιχαηλίδου Κλ. (Ἀρχιμανδρίτου) Ἱστορία Παλ. Διαθήκης	Δρχ.	7.50
» Ἱστορία Καινῆς Διαθήκης	»	7.50
Σακελλαρίδη Χριστ. Ἱστορία Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς γλώσ-		
σαν ἑμαλὴν	»	7.50
» Ἱστορία τῆς Καινῆς Διαθήκης	»	7.50
Φιλικοῦ Δ. Γραμματικὴ διὰ τὴν Γ' καὶ Δ' τάξιν	»	7.50
Τεσσάρων διδασκάλων (Σμύρνης) Γραμματικὴ Γ' καὶ Δ' τάξ.	»	15.—
Σακελλαρίδη Χριστ. Ἀριθμητικαὶ Ἀσκήσεις διὰ τὴν Β'	»	6.50
» » » » » Γ'	»	6.50
» » » » » Δ'	»	6.50
» » » » » Γ'	»	7.50
Χωραφᾶ Α. Θεοὶ καὶ Ἡρώες ἀρχαίων Ἑλλήνων	»	7.50
» Ἱστορία Ἀρχαίας Ἑλλάδος	»	8.—
Παπαθανασίου Ν. Ἱστορία Γ' καὶ Δ' Δημοτικοῦ	»	12.50
Σαρρῆ Ἰω. Γεωγραφία	»	7.50
Ἀμοργινοῦ Ἰω. Ζωολογία	»	12.50
Καστρινοῦ Ἰω. Φυτολογία	»	10.—
» Ὀρυκτολογία	»	7.50

ΤΑΞΕΙΣ Ε' ΚΑΙ ΣΤ'

Καστρινοῦ Ἰω. Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Κατήχησις	»	7.50
» Λειτουργικὴ	»	7.50
Μεταξᾶ Ν. Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Κατήχησις	»	5.—
Μιχαηλίδου Κλ. (Ἀρχιμανδρίτου) Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία	»	8.—
Φιλικοῦ Δ. Γραμματικὴ Ε' καὶ ΣΤ' τάξ.	»	10.—
Τεσσάρων διδασκάλων (Σμύρνης) Γραμματικὴ Ε' καὶ ΣΤ'	»	20.—
Χωραφᾶ Α. Ἱστορία Ἑλλ. Ἀυτοκρατορίας διὰ τὴν Ε'	»	10.—
» Ἱστορία τῆς Νέας Ἑλλάδος διὰ τὴν ΣΤ'	»	12.50
Σακελλαρίδη Χριστ. Ἀριθμητικαὶ ἀσκήσεις Ε' καὶ ΣΤ'	»	10.—
Ἀμοργινοῦ Ἰω. Ζωολογία	»	12.50
Καστρινοῦ Ἰω. Φυτολογία	»	10.—
» Ὀρυκτολογία	»	7.50
Παπαθανασίου Ν. Φυσικὴ Πειραματικὴ	»	20.—
» Χημεία	»	7.50
Δράκου Σ. Πρακτικὴ Γεωμετρία	»	10.—
Σαρρῆ Ἰω. Γεωγραφία	»	15.—

ΤΙΜΑΤΑΙ ΔΡΧ. 7.50

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς